EUROOPA KOHTU OTSUS (esimene koda)
21. september 2006 *

Sisukord

Vaidluse aluseks olevad asjaolud ..... I - 8881

Esimese Astme Kohtule esitatud hagi ja vaidlustatud kohtuotsus ..... I - 8882

Poolte nõuded Euroopa Kohtus ..... I - 8883

Apellatsioonkaebuse väited ..... I - 8884

Apellatsioonkaebus ..... I - 8884

Esimene väide: mõistliku menetlustähtaja põhimõtte rikkumine ..... I - 8884

Poolte argumendid ..... I - 8884

— Esimese väite esimene osa: haldusmenetluse kahe etapi eristamine .... I - 8887

— Esimese väite teine osa: haldusmenetluse ülemäärane kestus ..... I - 8888

— Esimese väite kolmas osa: kaitseõiguse rikkumine ..... I - 8890

Euroopa Kohtu hinnang ..... I - 8898

Teine väide: märgukirjast hilisema õigustava tõendi väidetav tähelepanuta jätmine .. I - 8898

Poolte argumendid ..... I - 8899

Euroopa Kohtu hinnang ..... I - 8899

— Esialgsed märkused ..... I - 8901

— Teise väite uurimine ..... I - 8903

* Kohtumenetluse keel: hollandi.

Kolmas väide: TU osalemine komisjoni viidatavates rikkumistes ..... I - 8903

Kolmanda väite esimene osa: TU osalemine ainuõigusi andvas kollektiivses süsteemis ..... I - 8903

— Poolte argumendid ..... I - 8906

— Euroopa Kohtu hinnang ..... I - 8911

Kolmanda väite teine osa: TU osalemine ainuõigusi andva kollektiivse süsteemi laiendamises ..... I - 8911

— Poolte argumendid ..... I - 8912

— Euroopa Kohtu hinnang ..... I - 8913

Kolmanda väite kolmas osa: TU osalemine hindadega seotud rikkumistes .... I - 8913

— Poolte argumendid ..... I - 8915

— Euroopa Kohtu hinnang ..... I - 8916

Neljas väide: komisjoni poolt TU-le ette heidetavate rikkumiste kestuse kindlakstegemine ..... I - 8916

Neljanda väite esimene osa: ainuõigusi andva kollektiivse süsteemi kestus .... I - 8916

— Poolte argumendid ..... I - 8919

— Euroopa Kohtu hinnang ..... I - 8922

Neljanda väite teine osa: hinnakujundusega seotud rikkumise kestus ..... I - 8922

— Poolte argumendid ..... I - 8923

— Euroopa Kohtu hinnang ..... I - 8925

Neljanda väite kolmas osa: nende rikkumiste kestus, mille eest vastutab TU .. I - 8925

— Poolte argumendid ..... I - 8926

— Euroopa Kohtu hinnang ..... I - 8926

Viies väide: trahvisumma vähendamise taotlus ..... I - 8926

Viienda väite esimene osa: trahvisumma vähendamine TU-le süüks arvatud rikkumiste kestuse väidetavalt vale kindlakstegemise tõttu ..... I - 8926

— Poolte argumendid ..... I - 8928

— Euroopa Kohtu hinnang ..... I - 8929

Viienda väite teine osa: trahvisumma vähendamine haldusmenetluse ülemäärase kestuse tõttu ..... I - 8929

— Poolte argumendid ..... I - 8930

— Euroopa Kohtu hinnang ..... I - 8931

Viienda väite kolmas osa: trahvisumma määramine, arvestades TU osalemist vaidlusaluses otsuses märgitud rikkumistes ..... I - 8931

— Poolte argumendid ..... I - 8932

— Euroopa Kohtu hinnang ..... I - 8933

Kohtukulud ..... I - 8878

Kohtuasjas C-113/04 P,

mille esemeks on Euroopa Kohtu põhikirja artikli 56 alusel 26. veebruaril 2004 esitatud apellatsioonkaebus,

Technische Unie BV, asukoht Amstelveen (Madalmaad), esindajad: *advocaat* P. Bos ja *advocaat* C. Hubert,

apellatsioonkaebuse esitaja,

teised menetlusosalised:

Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied, asukoht Haag (Madalmaad), esindaja: *advocaat* E. Pijnacker Hordijk,

hageja esimeses astmes,

Euroopa Ühenduste Komisjon, esindaja: W. Wils, keda abistas *advocaat* H. Gilliams, kohtudokumentide kättetoimetamise aadress Luxembourgis,

kostja esimeses astmes,

CEF City Electrical Factors BV, asukoht Rotterdam (Madalmaad),

CEF Holdings Ltd, asukoht Kenilworth (Ühendkuningriik),

esindajad: *advocaat* C. Vinken-Geijselaers, *advocaat* J. Stuyck ja *advocaat* M. Poelman, kohtudokumentide kättetoimetamise aadress Luxembourgis,

menetlusse astujad esimeses astmes,

EUROOPA KOHUS (esimene koda),

koosseisus: koja esimees P. Jann, kohtunikud K. Schiemann (ettekandja), N. Colneric, E. Juhász ja E. Levits,

kohtujurist: J. Kokott,
kohtusekretär: vanemametnik M. Ferreira,

arvestades kirjalikus menetluses ja 22. septembri 2005. aasta kohtuistungil esitatut,

olles 8. detsembri 2005. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,

on teinud järgmise

otsuse

1 Oma apellatsioonkaebuses taotleb Technische Unie BV (edaspidi „TU") Euroopa Ühenduste Esimese Astme Kohtu 16. detsembri 2003. aasta otsuse liidetud kohtuasjades T-5/00 ja T-6/00: Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied ja Technische Unie *vs.* komisjon (EKL 2003, lk II-5761; edaspidi „vaidlustatud kohtuotsus") tühistamist või vähemalt selle kohtuotsuse tühistamist kohtuasja T-6/00 puudutavas osas, millega Esimese Astme Kohus jättis rahuldamata tema hagi komisjoni 26. oktoobri 1999. aasta otsuse 2000/117/EÜ EÜ asutamislepingu artikli 81 kohaldamise menetluse kohta (juhtum

nr IV/33.884 — Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied et Technische Unie (FEG ja TU)) (EÜT 2000, L 39, lk 1; edaspidi „vaidlusalune otsus") tühistamiseks.

Vaidluse aluseks olevad asjaolud

2 Äriühing CEF Holdings Ltd, Ühendkuningriigis asutatud elektritoodete hulgimüüja, ja selle tütarettevõtja CEF City Electrical Factors BV, kes on asutatud asjaomase äriühingu Madalmaade turule sisenemiseks (edaspidi koos „CEF"), esitasid 18. märtsil 1991 Euroopa Ühenduste Komisjonile kaebuse tarnetega seotud probleemide kohta, mis neil tekkisid Madalmaades.

3 See kaebus oli suunatud kolme Madalmaade elektritoodete turul tegutseva ettevõtjate ühenduse vastu. Peale Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied'i (Madalmaade elektritoodete hulgimüüjate ühendus, edaspidi „FEG") puudutas see ka Nederlandse Vereniging van Alleenvertegenwoordigers op Elektrotechnisch Gebied'i (Madalmaade elektritoodete tootjate ainuesindajate ühendus, edaspidi „NAVEG") ja Unie van de Elektrotechnische Ondernemers'it (Elektritooteid tootvate ettevõtjate liit, edaspidi „UNETO").

4 Selles kaebuses heitis CEF neile kolmele ühendusele ja nende liikmetele ette, et nad on sõlminud ainuõigusi andvaid vastastikkusi kollektiivseid kokkuleppeid kõigil elektritoodete turustamisega tegelevail tasanditel Madalmaades, mis muudab peaaegu võimatuks siseneda Madalmaade turule elektritoodete hulgimüügiettevõt-

jal, kes ei ole FEG liige. Tootjad ja nende esindajad või importijad tarnivad elektritooteid ainult FEG liikmetele ja paigaldajad ostavad ainult neilt.

5 Seejärel laiendas CEF aastatel 1991 ja 1992 oma kaebust FEG ja selle liikmete vahelistele hinna- ja hinnaalanduskokkulepetele, mille eesmärgiks oli takistada CEF-il teatud projektides osaleda, ning vertikaalsetele hinnakokkulepetele teatud elektritoodete tootjate ja FEG liikmetest hulgimüüjate vahel.

6 Pärast 16. septembril 1991 saadetud märgukirja FEG-le ja selle liikmetele (edaspidi „märgukiri") ning mitmeid informatsiooninõudeid temale ja pärast komisjoni teenistuste läbiviidud kontrolli, mis puudutas väidetavat FEG liikmete kooskõlastatud tegevust, teavitas komisjon 3. juulil 1996 FEG-d ja selle seitset liiget, kelle hulgas oli ka TU, oma vastuväidetest. 19. novembril 1997 toimus ärakuulamine kõigi vastuväiteteatise adressaatide ja CEF-i juuresolekul.

7 Komisjon võttis 26. oktoobril 1999 vastu vaidlusaluse otsuse, mille kohaselt:

— FEG on rikkunud EÜ artikli 81 lõiget 1, luues NAVEG-ga sõlmitud kokkuleppe alusel ning kooskõlastatud tegevuse abil tarnijatega, kes ei kuulu viimati nimetatud ühendusse, ainuõigusi andva kollektiivse süsteemi, mille eesmärgiks oli takistada tarneid neile ettevõtjatele, kes ei kuulu FEG-sse (vaidlusaluse otsuse artikkel 1);

— FEG on rikkunud EÜ artikli 81 lõiget 1, piirates otseselt ja kaudselt oma liikmete vabadust määrata oma müügihindu vabalt ja sõltumatult, tehes siduvaid hindade kindlaksmääramise otsuseid ja siduvaid otsuseid reklaamide kohta, jagades oma liikmetele soovitusi bruto- ja netohindade osas ning pakkudes foorumit hindade ja allahindluste üle läbirääkimiste pidamiseks (vaidlusaluse otsuse artikkel 2);

— TU on rikkunud EÜ artikli 81 lõiget 1, osaledes aktiivselt vaidlusaluse otsuse artiklites 1 ja 2 nimetatud rikkumistes (selle otsuse artikkel 3).

8 Eelmises punktis nimetatud rikkumiste eest määrati FEG-le ja TU-le vastavalt 4,4 miljoni euro ja 2,15 miljoni euro suurune trahv (vaidlusaluse otsuse artikkel 5).

9 Arvestades menetluse märkimisväärset kestust (102 kuud), otsustas komisjon siiski omal algatusel vähendada trahve 100 000 euro võrra. Vaidlusaluses otsuses on selle kohta märgitud:

„(152) [...] komisjon möönab, et käesolevas asjas 1991. aastal alanud menetluse kestus on olnud märkimisväärne. Sellel olukorral on erinevad põhjused, mille eest võib vastutavaks pidada nii komisjoni kui ka teisi osalisi. Selles osas, milles komisjoni võib selles olukorras süüdistada, tunnistab ta oma vastutust.

(153) Sel põhjusel vähendab komisjon FEG-le määratud trahvisummat [4,5 miljonilt eurolt] 4,4 miljoni euroni ja TU-le määratud trahvisummat [2,25 miljonilt eurolt] 2,15 miljoni euroni."

Esimese Astme Kohtule esitatud hagi ja vaidlustatud kohtuotsus

10 Esimese Astme Kohtule 14. jaanuaril 2000 esitatud hagiavalduses (T-6/00) taotles TU esiteks vaidlusaluse otsuse tühistamist või teise võimalusena selle artikli 5 lõke 2 tühistamist või kolmanda võimalusena talle määratud trahvi vähendamist 1 000 euroni.

11 Samal päeval esitas FEG Esimese Astme Kohtule sama esemega hagiavalduse (T-5/00) nagu TU.

12 Esimese Astme Kohtu esimese koja esimees andis 16. oktoobri 2002. aasta määrusega CEF-le loa astuda menetlusse komisjoni nõuete toetuseks.

13 FEG ja TU hagid, mis liideti ühiseks suuliseks menetluseks ja ühise otsuse tegemiseks, jäeti vaidlustatud kohtuotsusega rahuldamata. Nende kohtukulud jäeti nende endi kanda ning neilt mõisteti välja komisjoni ja esimeses astmes menetlusse astujate kohtukulud vastavalt mõlemas kohtuasjas, mis hagejad olid esitanud.

Poolte nõuded Euroopa Kohtus

14 Oma apellatsioonkaebuses palub TU Euroopa Kohtul:

— tühistada vaidlustatud kohtuotsus ja teha uus otsus vaidlusaluse otsuse tühistamise nõude kohta; teise võimalusena tühistada asjaomane kohtuotsus ja saata kohtuasi tagasi Esimese Astme Kohtusse;

— tühistada vaidlusalune otsus täielikult või osaliselt osas, mis puudutab TU-d või teha uus otsus talle määratud trahvisumma olulise vähendamise kohta;

— mõista kohtukulud, sh Esimese Astme Kohtu menetluses tekkinud kulud, välja komisjonilt.

15 Komisjon palub Euroopa Kohtul:

— jätta apellatsioonkaebus tervikuna vastuvõetamatuse tõttu läbi vaatamata või teise võimalusena põhjendamatuse tõttu rahuldamata;

— mõista kohtukulud välja TU-lt.

Apellatsioonkaebuse väited

16 Oma apellatsioonkaebuse toetuseks esitab TU viis väidet:

— rikutud on ühenduse õigust ja/või 4. novembril 1950 allkirjastatud Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (edaspidi „EIÕK") või vähemalt on vaidlustatud kohtuotsuse põhjendused arusaamatud osas, milles Esimese Astme Kohus leidis, et mõistliku menetlustähtaja ületamine ei õigusta vaidlusaluse otsuse tühistamist või trahvi täiendavat vähendamist;

— rikutud on põhjendamiskohustust osas, milles vaidlustatud kohtuotsuses esineb sisemine vastuolu, sest jääb segaseks, milline tähtsus on Esimese Astme Kohtu arvates märgukirjast teatamise kuupäeval

— rikutud on õigusnormi või vaidlustatud kohtuotsuse põhjendused on arusaamatud osas, milles Esimese Astme Kohus leidis, et komisjonil oli õigus pidada TU-d vastutavaks vaidlusaluse otsuse artiklites 1 ja 2 nimetatud rikkumistes;

— rikutud on õigusnormi või vaidlustatud kohtuotsuse põhjendused on arusaamatud osas, milles Esimese Astme Kohus asus seisukohale, et mõlemad vaidlusaluse otsuse artiklites 1 ja 2 nimetatud rikkumised, mis on toime pandud näidatud ajavahemikul, on jätkuvad ja kuna Esimese Astme Kohus nõustus lisaks samade ajavahemike osas, kui toimusid eelnimetatud rikkumised, asjaomase otsuse artiklis 3 esitatud rikkumise kestuse arvestusega;

— rikutud on õigusnormi seeläbi, et hoolimata rikkumiste kestuse hindamisel tehtud eksimusest ja mõistliku menetlustähtaja põhimõtte rikkumisest, ei nõustunud Esimese Astme Kohus trahvisumma täiendava vähendamisega või vähemalt ei põhjendanud seda hinnangut piisavalt.

Apellatsioonkaebus

Esimene väide: mõistliku menetlustähtaja põhimõtte rikkumine

Poolte argumendid

17 Oma esimeses väites heidab TU Esimese Astme Kohtule ette ühenduse õiguse ja/või EIÕK rikkumist või vähemalt seda, et vaidlustatud kohtuotsus on arusaamatult põhjendatud osas, milles Esimese Astme Kohus leidis, et mõistliku menetlustähtaja ületamine ei õigusta vaidlusaluse otsuse tühistamist või trahvisumma täiendavat vähendamist. See väide koosneb kolmest osast.

— Esimese väite esimene osa: haldusmenetluse kahe etapi eristamine

18 TU kaebab selle peale, et Esimese Astme Kohus sedastas vaidlustatud kohtuotsuse punktides 78 ja 79, et haldusmenetluse pikendamine vastuväiteteatisele eelnenud etapis ei rikkunud kaitseõigust, kuna ühenduse konkurentsipoliitikaga seotud menetluses ei esitata huvitatud isikutele enne vastuväiteteatise saamist ühtegi

ametlikku süüdistust. Hinnates menetlustähtaja mõistlikkust jättis Esimese Astme Kohus seega õigusvastaselt tähelepanuta 57 kuud kestnud haldusmenetluse.

19 TU toob esile, et otsustamaks, kas mõistliku menetlustähtaja põhimõttest on kinni peetud, tuleb arvesse võtta nii haldusmenetluse kogupikkust kui ka selle erinevaid etappe. Ta leiab, et tehes vahet asjaomase menetluse kahe etapi vahel ja leides, et vastuväiteteatisele eelnev etapp oli mõistliku menetlustähtaja kestuse hindamise seisukohast „mitteoluline", on Esimese Astme Kohus läinud vastuollu ühenduse õigusega.

20 Lisaks ei ole Esimese Astme Kohus arvestanud Euroopa Inimõiguste Kohtu väljakujunenud kohtupraktikaga, kui ta sedastas vaidlustatud kohtuotsuse punktides 79 ja 80, et kuupäeva, millal asjaosalised said ametlikult kätte vastuväiteteatise, tuleb lugeda selleks ajahetkeks, kui menetlusosalisele esitati ametlik süüdistus ja algab nõukogu 6. veebruari 1962. aasta määruse nr 17, esimene määrus EÜ asutamislepingu artiklite [81] ja [82] rakendamise kohta (EÜT 1962, 13, lk 204; ELT eriväljaanne 08/01, lk 3), artikli 3 kohane menetlus ning selliste kriminaalasjade puhul, nagu käeoleval juhul, hakkab vastavalt EÕIK artikli 6 lõikele 1 jooksma mõistlik tähtaeg.

21 TU märgib, et asjaomase juhtumi eriliste asjaolude tõttu ei vasta „ametliku süüdistuse esitamise hetk" mitte vastuväiteteatise kättesaamise ajale, vaid märgukirja või pigem esimese informatsiooninõude kättesaamise ajale.

22 Komisjon kinnitab omalt poolt, et TU esitatud esimese väite esimene osa tugineb vaidlustatud kohtuotsuse ekslikule tõlgendamisele. Tema väitel sedastas Esimese Astme Kohus selle otsuse punktis 77, et haldusmenetluse esimene etapp kestis

ebamõistlikult kaua; seega võttis Esimese Astme Kohus menetlustähtaja mõistlikkuse hindamisel arvesse asjaomase menetluse esimest etappi, mis algas haldusmenetluse esimeste toimingutega ja lõppes vaidlusaluse otsuse vastuvõtmisega.

23 Komisjon väidab, et Esimese Astme Kohus, võttes seisukoha, et nii esimene kui ka teine etapp kestsid liiga kaua, ja hinnates seejärel, kas selline mõistliku menetlustähtaja ületamine kahjustas TU kaitseõigust, järgis Euroopa Kohtu praktikat, mille kohaselt uurimise erinevate etappide ebamõistlik kestus ei tähenda automaatselt mõistliku menetlustähtaja põhimõtte rikkumist. Asjaomased ettevõtjad peavad samuti tõendama, et selline ebamõistlik kestus on kahjustanud nende kaitseõigust (15. oktoobri 2002. aasta otsus liidetud kohtuasjades C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P — C-252/99 P ja C-254/99 P: Limburgse Vinyl Maatschappij jt *vs.* komisjon, EKL 2002, lk I-8375, punktid 173-178).

24 Käesolevas asjas ei ole TU komisjoni arvates esitanud veenvaid tõendeid näitamaks, et haldusmenetluse ülemäärane kestus on kahjustanud tema kaitseõigust.

25 Nagu rõhutab komisjon, järeldub vaidlustatud kohtuotsuse punktidest 87–92, et Esimese Astme Kohus, hinnates küsimust, kas haldusmenetluse ebamõistlik kestus, mille ta tuvastas, on rikkunud TU kaitseõigust, lähtus oma analüüsis nii haldusmenetluse esimesest kui ka teisest etapist.

26 Teise võimalusena juhib komisjon tähelepanu sellele, et oluline ei ole küsimus, kas vastuväiteteatise või märgukirja kättesaamise kuupäeva saab pidada TU-le süüdistuse esitamise kuupäevaks EIÕK artikli 6 mõttes, kuna vaidlustatud

kohtuotsuse punktidest 76–85 tuleneb selgelt, et Esimese Astme Kohus, hinnates mõistliku menetlustähtaja põhimõtte järgimist, võttis arvesse nii haldusmenetluse esimest etappi, mis algas märgukirja kättesaamisest, kui ka selle menetluse teist etappi.

27 Seetõttu soovitab komisjon esimese väite esimese osa põhjendamatuse tõttu tagasi lükata.

— Esimese väite teine osa: haldusmenetluse ülemäärane kestus

28 TU on seisukohal, et Esimese Astme Kohus on jätnud tuvastamata komisjoni teatud rikkumised. Nimelt saadeti vastuväiteteatis FEG-le ja selle liikmetele alles 53 kuud pärast märgukirja saatmist. Samuti hoidis komisjon TU väitel huvitatud isikuid teadmatuses sellest, milliseid meetmeid nende suhtes võidakse võtta.

29 Haldusmenetluse kestus oleks pidanud Esimese Astme Kohtu viima esmapilgul järeldusele, et mõistliku menetlustähtaja põhimõtet on rikutud. Sõltumata sellest, kas TU kaitseõigust tegelikult rikuti, oleks sedavõrd tõsine menetlustähtaja ületamine pidanud Esimese Astme Kohtu viima järeldusele, et vaidlusalust otsust ei oleks tohtinud selliselt vastu võtta; mitte ükski asjaosaline ei oleks tohtinud olla teadmatuses niivõrd pikka aega.

30 Komisjon meenutab, et väljakujunenud kohtupraktika kohaselt ei anna haldusmenetluse ebamõistlik kestus alust komisjoni otsuse tühistamiseks, välja arvatud juhul, kui asjast puudutatud ettevõtjad tõendavad, et mõistliku menetlustähtaja ületamine rikub nende kaitseõigust. Esimese Astme Kohus kontrollis seda küsimust vaidlustatud kohtuotsuse punktides 87–93 ning asus neis seisukohale, et ei ole olemas ühtegi tõendit selle kohta, et TU huve oleks kahjustatud.

31 Komisjon väidab, et oletus, et Esimese Astme Kohus jättis tuvastamata mitmeid mõistliku menetlustähtaja rikkumisi, seab kahtluse alla selle kohtu poolt faktilistele asjaoludele antud hinnangu ja on seega ilmselgelt vastuvõetamatu.

— Esimese väite kolmas osa: kaitseõiguse rikkumine

32 TU märgib, et Esimese Astme Kohus on rikkunud õigusnormi või vähemalt ei ole ta vaidlustatud kohtuotsust arusaadavalt põhjendanud, sedastades, et haldusmenetluse ebamõistlik kestus ei mõjutanud TU kaitseõigust (vaidlustatud kohtuotsuse punkt 79 koosmõjus selle kohtuotsuse punktidega 93 ja 94).

33 TU väidab lisaks, et kaitseõigust rikuti vastuväiteteatise kättesaamisele eelnenud etapis. Nimelt viitab ta temale kahjulikele tagajärgedele, mis tulenesid sellest, et tal ei olnud selle kestuse tõttu võimalik tõendeid koguda.

34 TU leiab, et tal ei olnud võimalust tulemuslikult tõendeid koguda. Kuna oli möödunud liiga palju aega, oli tal üha raskem koguda temalt nõutud õigustavaid tõendeid, kuigi ta oli täitnud igal ettevõtjal lasuvat üldist hoolsuskohustust, nagu Esimese Astme Kohus tõdes vaidlustatud kohtuotsuse punktis 87.

35 Komisjon leiab omalt poolt esiteks, et esimese väite kolmanda osa eesmärk on seada kahtluse alla vaidlustatud kohtuotsuse punktides 87–93 kajastatud Esimese Astme Kohtus läbiviidud faktide hindamine ning see on seega ilmselgelt vastuvõetamatu.

36 Teise võimalusena vaidleb komisjon vastu TU argumendile, et uurimise ülemäärane kestus takistas sellel äriühingul korralikult tõendeid koguda. Selles osas märgib komisjon, et TU on esitanud need argumendid Esimese Astme Kohtule ja need lükati tagasi vaidlustatud kohtuotsuse punktides 87 ja 88. Esimese Astme Kohtu järeldusi, mis on esitatud neis punktides, ei ole TU ümber lükanud.

37 CEF toob oma vastuses apellatsioonkaebusele samuti esile, et TU esimene väide tugineb vaidlustatud kohtuotsuse ekslikule tõlgendamisele. Mõistliku menetlustähtaja hindamisel oli Esimese Astme Kohtul täielik õigus lähtuda informatsiooninõude esitamisest, s.o 25. juulist 1991 alanud tähtajast.

38 Mõistliku menetlustähtaja ja kaitseõiguse rikkumise osas viitab CEF 17. detsembri 1998. aasta otsuse kohtuasjas C-185/95 P: Baustahlgewebe *vs.* komisjon (EKL 1998, lk I-8417) punktile 49 oma väite toetuseks, et Esimese Astme Kohus ei ole kohaldanud ekslikku õiguslikku mõistet, kui ta leidis, et kuigi haldusmenetluse esimene etapp kestis liiga kaua, ei ole rikutud mõistliku menetlustähtaja põhimõtet, kui kaitseõiguse rikkumine ei ole tõendatud.

39 Igal juhul leiab CEF, et käesoleval juhul on tegemist faktide tuvastamisega Esimese Astme Kohtus, mida Euroopa Kohus ei saa uuesti hinnata. Esimene väide tuleb seega vastuvõetamatuse või igal juhul põhjendamatuse tõttu tagasi lükata.

Euroopa Kohtu hinnang

40 Mõistlikust menetlustähtajast kinnipidamine konkurentsipoliitikat puudutavas haldusmenetluses on ühenduse õiguse üldpõhimõte, mille täitmist tagab ühenduse kohus (18. märtsi 1997. aasta otsus kohtuasjas C-282/95 P: Guérin automobiles *vs.* komisjon, EKL 1997, lk I-1503, punktid 36 ja 37, ning eespool viidatud kohtuotsus Limburgse Vinyl Maatschappij jt *vs.* komisjon, punktid 167–171).

41 Tuleb kontrollida, kas Esimese Astme Kohus on rikkunud õigusnormi, lükates tagasi argumendid selle põhimõtte võimaliku rikkumise kohta komisjoni poolt.

42 Vastupidi TU väidetele eristas Esimese Astme Kohus mõistliku menetlustähtaja põhimõtte kohaldamisel kahte haldusemenetluse etappi, nimelt vastuväiteteatisele eelnenud uurimisetappi ja ülejäänud haldusmenetlusele vastavat etappi (vt vaidlustatud kohtuotsuse punkt 78).

43 Selline lähenemine on igal juhul kooskõlas Euroopa Kohtu väljakujunenud kohtupraktikaga. Lisaks on Euroopa Kohus eespool viidatud kohtuotsuse Limburgse Vinyl Maatschappij jt *vs.* komisjon punktides 181–183 nimelt otsustanud, et haldusmenetluses võib läbi viia kahe üksteisele järgneva etapi, mis kumbki järgib

omaenda sisemist loogikat, hindamise. Esimene etapp, mis kestab vastuväiteteatise tegemiseni, algab hetkel, kui komisjon võtab vastavalt rikkumise kohta tehtud kaebusele temale ühenduse seadusandja poolt delegeeritud pädevust kasutades meetmeid ja peab võimaldama võtta seisukoha haldusmenetluse käigu kohta. Teine etapp järgneb omakorda vastuväiteteatisele ja kestab lõpliku otsuse tegemiseni. See peab võimaldama komisjonil võtta lõpliku seisukoha vaidlustatud rikkumise kohta.

44 Olles eristanud haldusmenetluses kaks etappi, jätkas Esimese Astme Kohus uurimist, kas nende kestus oli ülemäärane või mitte.

45 Esimese etapi osas sedastas Esimese Astme Kohus vaidlustatud kohtuotsuse punktis 77, et komisjon oli oodanud pärast 25. juulil 1991 TU-le vastavalt määruse nr 17 artiklile 11 informatsiooninõude saatmist enam kui kolm aastat, kuni ta viis läbi esimesed kontrollimised kohapeal. Esimese Astme Kohus möönis, et see ajavahemik oli ülemäära pikk ning tulenes komisjoni tegevusetusest.

46 Haldusmenetluse teise etapi suhtes tõi Esimese Astme Kohus vaidlustatud kohtuotsuse punktis 85 välja, et poolte ärakuulamise ja vaidlusaluse otsuse tegemise vahel oli möödunud umbes 23 kuud ja et selline ajavahemik on märkimisväärne ning see ei ole süüks arvatav ei TU-le ega FEG-le. Esimese Astme Kohus leidis, et komisjon on ületanud nimetatud otsuse tegemiseks tavaliselt vajalikku tähtaega.

47 Kuna järeldus menetluse ülemäärase kestuse kohta, mis ei ole süüks arvatav ei TU-le ega FEG-le, ei ole iseenesest piisav mõistliku menetlustähtaja põhimõtte rikkumise tuvastamiseks, hindas Esimese Astme Kohus selle pikkuse mõju TU kaitseõigusele.

Sellise lähenemise eeldus tuleneb vaidlustatud kohtuotsuse punktist 74, milles Esimese Astme Kohus otsustas, et mõistliku menetlustähtaja ületamine võib olla rikkumist tuvastava otsuse tühistamise põhjuseks vaid siis, kui on kindlaks tehtud, et selle põhimõtte rikkumine kahjustas asjaomaste ettevõtjate kaitseõigust. Väljaspool sellist erilist olukorda ei mõjuta kohustuse teha otsus mõistliku tähtaja jooksul järgimata jätmine määruse nr 17 alusel läbiviidava haldusmenetluse õiguspärasust.

48 Viide sellele tingimusele mõistliku menetlustähtaja põhimõtte rikkumise tuvastamisel on täiesti õiguspärane. Eespool viidatud kohtuotsuse Baustahlgewebe *vs.* komisjon punktis 49 otsustas Euroopa Kohus, hinnates Esimese Astme Kohtus toimunud menetluse pikkust, et tõend mõjust, mis menetluse pikkusel oli vaidluse lahendamisele, võib viia vaidlustatud kohtuotsuse tühistamiseni. Samasuguse lähenemise võib leida Esimese Astme Kohtu nendest põhjendustest, kus ta sedastas, et komisjonis toimunud menetluse ülemäärase kestuse tagajärjeks peab olema vaidlusaluse otsuse tühistamine, kui TU kaitseõigust ei ole järgitud, ja sel juhul esineb tingimata võimalik mõju menetluse tulemusele.

49 Järelikult tuleb kontrollida Esimese Astme Kohtu antud hinnangut TU kaitseõiguse väidetavale rikkumisele selles kontekstis.

50 Vaidlustatud kohtuotsusest nähtub, et see kontroll piirdub hinnangu andmisega sellele, kas haldusmenetluse teise etapi ülemäärane kestus mõjutas TU kaitseõiguse kasutamist. Nimelt järeldas Esimese Astme Kohus selle kohtuotsuse punktis 93, et haldusmenetluse ülemäärane venimine pärast ärakuulamist ei mõjutanud TU ja FEG kaitseõigusi.

51 Vastuväiteteatisele eelnenud uurimisetapi osas tõi Esimese Astme Kohus vaidlustatud kohtuotsuse punktis 79 välja, et ainuüksi haldusmenetluse selle etapi pikendamine ei rikkunud iseenesest kaitseõigust, kuna TU-le ja FEG-le ei esitatud enne vastuväiteteatise saamist ühtegi ametlikku süüdistust.

52 Selline järeldus on õige osas, milles Esimese Astme Kohus tõdes, et TU-d ja FEG-d teavitati neile komisjoni poolt selle uurimise alusel ette heidetavatest rikkumistest ametlikult alles pärast vastuväiteteatise saatmist. Esimese Astme Kohtu kaalutlus sellise põhjenduse esitamisel on, et asjast puudutatud ettevõtjad saavad oma kaitseõigust kasutada täielikult ainult haldusmenetluse teises etapis ega saa seda teha vastuväiteteatise tegemisele eelnevas etapis, kuna komisjon ei ole veel esitanud vastuväidet tema poolt kindlaks tehtud väidetavate rikkumiste kohta.

53 Siiski ei arvesta Esimese Astme Kohtu poolt vaidlustatud kohtuotsuse punktis 79 esitatud järeldus võimalusega, et uurimisetapi ülemäärane kestus võis mõjutada TU kaitseõiguse teostamist haldusmenetluse teises etapis, s.o pärast vastuväiteteatise saatmist.

54 Haldusmenetluse esimese etapi ülemäärane kestus võib mõjutada asjaomaste ettevõtjate hilisemat võimalust end kaitsta, nimelt vähendades nende kaitseõiguse tõhusust, mida kasutatakse menetluse teises etapis. Tegelikult, nagu tõi välja kohtujurist oma ettepaneku punktis 129, mida rohkem kulub aega uurimismeetmest — käesoleval juhul märgukirja saatmise — ja vastuväiteteatise edastamiseni, seda tõenäolisem on, et selles teatises etteheidetavate rikkumistega seotud õigustavate tõendite esitamine ei ole võimalik või on keeruline; kehtib see eelkõige süüdistatava poolt tunnistajate puhul, eeskätt, kuna asjaomaste ettevõtjate juhtorganite ja muu personali koosseis võib muutuda. Mõistliku menetlustähtaja põhimõttega seotud

hindamisel ei arvestanud Esimese Astme Kohus nimetatud põhimõtet rakendades seda asjaolu piisavalt.

55 Kaitseõigusega arvestamine, mille põhimõttelist tähtsust Euroopa Kohus on oma kohtupraktikas korduvalt rõhutanud (vt eelkõige 9. novembri 1983. aasta otsus kohtuasjas 322/81: Michelin *vs.* komisjon, EKL 1983, lk 3461, punkt 7), omandab sellises menetluses nagu käesolev olulise tähenduse ning tuleb takistada seda, et uurimisetapis ei kahjustataks neid õigusi menetluse ülemäärase kestuse tõttu heastamatult ja et selline kestus võiks takistada tõendite esitamist, millega tahetakse ümber lükata sellise käitumise esinemist, mille tagajärjel tekib asjaomaste ettevõtjate vastutus. Sel põhjusel ei tohi kaitseõiguse kasutamise võimalike rikkumiste kontrollimine piirduda selle etapi uurimisega, milles asjaosalised saavad kasutada oma õigusi täielikult, st haldusmenetluse teise etapiga. Kaitseõiguse võimaliku kahjustamise allika hindamine peab hõlmama kogu menetlust ja selle kogu kestust.

56 Seega on Esimese Astme Kohus rikkunud õigusnormi, kuna ta piirdus vaidlustatud kohtuotsuses haldusmenetluse ülemäärase kestuse tõttu kaitseõiguse väidetava rikkumise kontrollimisel ainult haldusmenetluse teise etapiga. Ta ei kontrollinud, kas kogu haldusmenetluse — sealhulgas vastuväiteteatisele eelnenud etapi — ülemäärane kestus, mille eest võib vastutavaks pidada komisjoni, võis mõjutada FEG ja TU hilisemaid kaitsevõimalusi, ega eelkõige, kas viimane on seda asjaolu piisavalt tõendanud.

57 Sellest tuleneb, et TU esimene väide tuleb lugeda vastuvõetavaks selles osas, milles see põhineb õiguse valesti kohaldamisel mõistliku menetlustähtaja põhimõtte rakendamisel. Järelikult tuleb vaidlustatud kohtuotsus osaliselt tühistada osas, milles leiti, et haldusmenetluse esimese etapi venimine ei võinud iseenesest TU kaitseõigust kahjustada.

58 Euroopa Kohtu põhikirja artikli 61 esimese lõigu kohaselt tühistab Euroopa Kohus Esimese Astme Kohtu otsuse, kui apellatsioonkaebus on põhjendatud. Kui menetlusstaadium lubab, võib ta siis teha ise asja suhtes lõpliku kohtuotsuse või suunata asja tagasi Esimese Astme Kohtusse otsustamiseks.

59 Käesolevas asjas saab Euroopa Kohus teha ise sisulise otsuse, kuna kaitseõiguse väidetava rikkumise küsimust, mida kontrolliti haldusmenetluse ülemäärase kestuse seisukohast, on Esimese Astme Kohtu istungil arutatud ja TU-l oli seega võimalus esitada selle kohta oma argumendid.

60 TU väidab oma Esimese Astme Kohtule esitatud hagis, et haldusmenetluse ülemäärane kestus on mõjutanud tema kaitseõiguse kasutamise võimalust ja seetõttu tema vastu algatatud menetluse tulemust. Tema kaitseõigust mõjutati juba vastuväiteteatise kättesaamise ajal.

61 Seega tuleb kontrollida, kas TU on piisavalt tõendanud, et tal oli vastuväiteteatise saatmise ajal, s.o 3. juulil 1996, enda kaitsmiseks komisjoni süüdistuste vastu selliseid takistusi, mis tulenesid haldusmenetluse ülemäärasest kestusest.

62 Esiteks märgib TU, et komisjoni poolt vaidlusaluses otsuses viidatavad rikkumised on tõendatud peamiselt FEG, NAVEG ja TU esindajate läbirääkimiste protokollidega. Mõnel juhul olid läbirääkimistel osalenud TU töötajad sellest ettevõttest juba kaua aega tagasi lahkunud. Nii olid FEG regionaalsetel koosolekutel osalenud liikmed Van Hulten, de Beun, Romein ja Van Wingen TU-st lahkunud juba aastaid tagasi kas pensionilemineku või haigestumise tõttu. Ka Coppoolse, keda mainitakse asjaomase otsuse põhjenduste punktides 65 ja 69 seoses sellega, et ta oli FEG

president ja TU esindaja FEG-s, ei töötanud selles äriühingus pärast 1989 aastat ega alates 1. juunist 1992 enam ka ettevõttes Schotman, mis on TU emaettevõte.

63 TU leiab, et nende isikute puudumise tõttu ei ole mõistlik nõuda, et ta taastaks sel ajal peetud läbirääkimiste täpse konteksti, et end kaitsta komisjoni vastuväiteteatises esitatud süüdistuste vastu.

64 Selles osas tuleb märkida, et TU on jätnud Esimese Astme Kohtule esitatud hagis täpsustamata, millal nimetatud isikud sellest ettevõttest lahkusid ja asjaolud, mille alusel oleks võimalik tõendada, et 3. juulil 1996 ei olnud enam võimalik neilt isikutel teavet saada. TU esitatud argumendid, mis puudutavad põhjusi, miks talle oli oluline nende isikute poole pöörduda oma kaitseõiguse teostamiseks, jäävad samuti segaseks. TU ei osunda, millised olid need komisjoni vaidlusaluses otsuses esitatud konkreetsed etteheited, mida oleks saanud nende isikute kaasamise abil kummutada.

65 Teiseks esitab TU üksteist koosolekuprotokolli, millele tuginedes komisjon tuvastas ainuõigusi andva kollektiivse süsteemi olemasolu. TU-l ei olnud võimalik enam kasutada kolme osal neist koosolekutest osalenud isiku, nimelt Vos'i (TU ja ettevõtte Holec vahel toimunud koosolek), Van der Kaay (osales FEG „Zuid-Nederland" regiooni koosolekul) ja Van Nieuwenhof'i (osales sama regiooni koosolekul 28. mail 1991) abi.

66 TU märgib, et kuigi tal oli võimalus paluda asjaosalistelt abi, ei ole siiski võimalik taastada viie kuni kaheksa aasta taguste läbirääkimiste sisu.

67 Selles osas tuleb meenutada, et TU-le saadeti vastuväiteteatis 3. juulil 1996. Siiski ei märgi TU ei nende kolme isiku lahkumiskuupäeva ega ka põhjust, miks see, et neilt ei saa enam paluda abi, takistab tema kaitse ettevalmistamist komisjoni etteheidete vastu.

68 Lisaks, FEG 14. veebruari 1990. aasta „Zuid-Nederland" regionaalse koosoleku osas on kindel, et TU-d ei esindanud Van der Kaay üksinda, vaid ka teised seda äriühingut esindanud isikud, kelle osas ei ole TU viidanud, et nad ei ole kättesaadavad.

69 Eespool esitatust nähtub, et TU-l ei ole õnnestunud veenvatele tõenditele tuginedes tõendada, et kaitseõiguse rikkumine võis tuleneda haldusmenetluse selle etapi ülemäärasest kestusest, mis eelnes vastuväiteteatisele, ning et selle esitamise kuupäeval olid tema tõhusa kaitse võimalused seetõttu juba piiratud.

70 TU argumendid ei tõenda kaitseõiguse tegelikku rikkumist, mida tuleb kontrollida iga juhtumi üksikasju eraldi silmas pidades.

71 Seega on TU poolt oma hagi toetuseks Esimese Astme Kohtule esitatud väide, mis põhineb mõistliku menetlustähtaja põhimõtte rikkumisel, põhjendamata ning tuleb seetõttu tagasi lükata.

72 Järelikult tuleb TU Esimese Astme Kohtule esitatud hagi jätta nimetatud väitel põhinevas osas rahuldamata.

Teine väide: märgukirjast hilisema õigustava tõendi väidetav tähelepanuta jätmine

Poolte argumendid

73 TU on seisukohal, et vaidlustatud kohtuotsuse põhjendustes on sisemine vastuolu ja otsus on seega põhjendamata, kuna ei ole selge, millise tähenduse Esimese Astme Kohus omistas märgukirjast teatamise kuupäevale.

74 Ühelt poolt asus Esimese Astme Kohus vaidlustatud kohtuotsuse punktis 79 seisukohale, et vastuväiteteatisest teatamise kuupäevast alates on TU-le ametlikult süüdistus esitatud. Sellest seisukohast nähtub, et TU-l ei olnud ennast kuni selle kuupäevani vaja kaitsta, kuna tema vastu ei olnud veel esitatud mitte ühtegi ametlikku süüdistust. Järelikult ei ole Esimese Astme Kohus võtnud arvesse vastuväiteteatisele eelnenud aega, hinnates seda, kas komisjon järgis enne vaidlusaluse otsuse vastuvõtmist mõistliku menetlustähtaja põhimõtet.

75 Teisalt tuleneb vaidlustatud kohtuotsuse punktidest 196 ja 208, et Esimese Astme Kohus leidis, et TU oli sisuliselt saanud süüdistuse märgukirja või vähemalt esimese informatsiooninõude kättesaamisel. Niisiis on Esimese Astme Kohus ühegi selgituseta jätnud tähelepanuta nimetatud kirja saamisele järgnenud aja kohta käiva õigustava tõendi.

76 TU arvates sisaldab vaidlustatud kohtuotsus olulist põhjendamisviga ja Esimese Astme Kohus on rikkunud kaitseõigust.

77 Komisjon väidab omalt poolt, et TU esitatud teine väide oma apellatsioonkaebuse toetuseks tugineb kahel ebatäpsel eeldusel.

78 Esiteks on Esimese Astme Kohus võtnud arvesse vastuväiteteatisele eelnenud aega, hinnates haldusmenetluse esimeste toimingute ja vaidlusaluse otsuse vastuvõtmise vahelise tähtaja pikkuse mõistlikkust.

79 Teiseks toob komisjon esile, et Esimese Astme Kohus hindas TU esitatud tõendeid ja argumente ning sedastas, et neil ei ole sellist tõendamisväärtust, mida TU neile omistab. Komisjoni arvates on Esimese Astme Kohus oma hinnangus märkinud samuti selle asjaolu tähtsust, et dokumendid, millele tugineb TU, on koostatud alles pärast seda, kui komisjoni haldusmenetluse algatamisest oli teavitatud kõiki, keda asi puudutab.

80 Komisjon leiab, et selle väite eesmärk on vaidlustada Euroopa Kohtus faktiline hinnang, mille Esimese Astme Kohus andis kohtuasja toimikus olevate tõendite tõenduslikule väärtusele, ja seetõttu tuleb väide vastuvõetamatuse tõttu tagasi lükata.

Euroopa Kohtu hinnang

— Esialgsed märkused

81 Tuleb meenutada Euroopa Kohtu poolt apellatsioonkaebuse raames teostatava kohtuliku kontrolli piire.

82 EÜ artiklist 225 ja Euroopa Kohtu põhikirja artikli 58 esimesest lõigust tuleneb, et ainult Esimese Astme Kohtus on pädev ühelt poolt fakte tuvastama, välja arvatud juhul, kui tema poolt tuvastatu sisuline ebaõigsus tuleneb temale esitatud toimiku materjalidest, ja teiselt poolt fakte hindama. Kui Esimese Astme Kohus on fakte tuvastanud või hinnanud, on Euroopa Kohus vastavalt EÜ artiklile 225 pädev kontrollima nende faktide õiguslikku kvalifitseerimist ja Esimese Astme Kohtu poolt neist tuletatud õiguslikke tagajärgi (vt eelkõige eespool viidatud kohtuotsus Baustahlgewebe *vs.* komisjon, punkt 23 ja 6. aprilli 2006. aasta otsus kohtuasjas C-551/03 P: General Motors *vs.* komisjon, EKL 2006, lk I-3173, punkt 51).

83 Seega puudub Euroopa Kohtul pädevus tuvastada fakte ja põhimõtteliselt uurida tõendeid, mida Esimese Astme Kohus on nende faktide tõendamiseks vastu võtnud. Juhul, kui need tõendid on hangitud õiguspäraselt, kui on järgitud õiguse üldpõhimõtteid ja tõendamiskohustust ning tõendite hankimist puudutavaid menetlusnorme, on üksnes Esimese Astme Kohus pädev hindama talle esitatud tõendite väärtust. Järelikult ei kujuta see hindamine endast — välja arvatud juhul, kui tõendeid on moonutatud — Euroopa Kohtu kontrollile alluvat õiguslikku küsimust (eespool viidatud kohtuotsused Baustahlgewebe *vs.* komisjon, punkt 24 ning General Motors *vs.* komisjon, punkt 52).

84 Lisaks tuleb meenutada, et küsimuse näol, kas Esimese Astme Kohtu otsuse põhjendused on vasturääkivad või ebapiisavad, on tegemist õigusküsimusega, mida võib apellatsioonkaebuse raames esitada (7. mai 1998. aasta otsus kohtuasjas C-401/96 P: Somaco *vs.* komisjon, EKL 1998, lk I-2587, punkt 53 ning 13. detsembri 2001. aasta otsus kohtuasjas C-446/00 P: Cubero Vermurie *vs.* komisjon, EKL 2001, lk I-10315, punkt 20).

85 Põhjendamiskohustuse osas nähtub väljakujunenud kohtupraktikast, et see ei nõua, et Esimese Astme Kohus esitaks ammendava ning üksikasjaliku ülevaate menetluse poolte kõikidest arutluskäikudest. Põhjendus võib seega olla tuletatav tingimusel, et huvitatud isikud teavad põhjusi, miks kõnealused meetmed on võetud, ning et pädeval kohtul on piisavalt tõendeid oma kohtuliku kontrolli teostamiseks (vt selle kohta 7. jaanuari 2004. aasta otsus liidetud kohtuasjades C-204/00 P, C-205/00 P,

C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P ja C-219/00 P: Aalborg Portland jt *vs.* komisjon, EKL 2004, lk I-123, punkt 372).

— Teise väite uurimine

86 Teine väide on vastuvõetav osas, milles TU soovib sellega tõendada, et vaidlustatud kohtuotsuse põhjendused teatud tõendite tõendusliku väärtuse puudumise kohta on ebapiisavad, kui mitte vasturääkivad.

87 TU ja FEG vaidlustasid oma Esimese Astme Kohtule esitatud hagidega komisjoni poolt vaidlusaluses otsuses esitatud tõendid, näiteks NAVEG ja FEG vahel viimase liikmetele tehtavate tarnete kohta sõlmitud *gentlemen's agreement*'i rakendamise kohta (edaspidi „*gentlemen's agreement*"). Seoses sellega on viidatud eriti NAVEG-i liikme, ettevõtja Spaanderman Licht kahele kirjale.

88 Vaidlustatud kohtuotsuse punktides 196 ja 208 hindas Esimese Astme Kohus nende kirjade tõenduslikku väärtust.

89 Mis puudutab nimelt 14. augusti 1991. aasta kirja, siis Esimese Astme Kohus hindas nimetatud punktis 196 selle tõenduslikku väärtust, kaaludes kirja sisu selle koostamise konteksti arvestades. Esiteks tõi ta välja, et see kiri oli adresseeritud NAVEG-le vastuseks ühele küsimusele, mille viimati nimetatu oli esitanud kaks päeva varem. Seega oli NAVEG see, kellelt tulenes initsiatiiv küsida Spaanderman Licht'ilt CEF-i varustamata jätmise põhjuseid. Teiseks märkis Esimese Astme Kohus,

et see kiri oli komisjoni poolt FEG-le ja TU-le 25. juulil 1991 saadetud informatsiooninõudest hilisem ning et seetõttu ei olnud see veenev tõend.

90 Spaanderman Licht'i poolt CEF-le 22. mail 1991 saadetud kirja osas sedastas Esimese Astme Kohus, et Spaanderman Licht märkis vaid, et ta ei soovi oma edasimüüjate ketti laiendada. Esimese Astme Kohus tõi siiski välja, et see kiri oli koostatud siis, kui komisjoni uurimine juba käis.

91 Seega tuleneb vaidlustatud kohtuotsuse punktidest 196 ja 208, et Esimese Astme Kohus põhjendas piisavalt, miks nimetatud kirjad ei ole veenvad tõendid, ja nende õigustava tõendina vastuvõtmata jätmist.

92 Väidetavate vasturääkivuste kohta vaidlustatud kohtuotsuse põhjendustes, millele viitab TU, tuleb sedastada, nagu tõi välja kohtujurist oma ettepaneku punktis 27, et kuna haldusmenetluse mõistliku kestuse ja Esimese Astme Kohtule esitatud tõendite tõendusliku väärtuse hindamise vahel ei esine mingit loogilist seost, ei sisalda nimetatud kohtuotsus mingeid vasturääkivusi.

93 Lisaks ei sõltu nende tõendite tõenduslik väärtus, mida saab hinnata ainult Esimese Astme Kohus ja mille mentlusosalised on temale tõenditena esitanud, tingimata haldusmenetluse sellest etapist, mille käigus need on koostatud. Nagu tõi välja kohtujurist oma ettepaneku punktis 28, tuleb seda tõenduslikku väärtust kontrollida kõiki käesoleva juhtumi üksikasju arvestades. Vaidlustatud kohtuotsuse punktidest 196 ja 208 nähtub, et see, et komisjon oli juba alustanud oma uurimist, ei ole ainus määrav asjaolu, mille tõttu Esimese Astme Kohus lükkas tagasi Spaanderman Licht'i 22. mai ja 14. augusti 1991. aasta kirjad, mis ei seadnud kahtluse alla komisjoni esitatud tõendeid *gentlemen's agreement*'i rakendamise kohta. Järelikult ei saa nimetatud punkte 196 ja 208 tõlgendada selliselt, et ühelgi tõendil, mis on

koostatud siis, kui komisjoni uurimine juba käib, ei saa loomu poolest olla tõenduslikku väärtust.

94 Eespool esitatud põhjendusi arvestades tuleb apellatsioonkaebuse toetuseks esitatud teine väide põhjendamatuse tõttu tagasi lükata.

Kolmas väide: TU osalemine komisjoni viidatavates rikkumistes

95 TU väidab, et Esimese Astme Kohus on rikkunud õigusnormi või on vähemalt põhjendanud vaidlustatud kohtuotsust ebaselgelt, sedastades selle punktides 367 ja 379, et komisjon heitis TU-le põhjendatult ette aktiivset osalust ainuõigusi andva kollektiivse süsteemiga seotud rikkumistes ja FEG hinnakokkulepetes. Kolmas väide koosneb kolmest osast.

Kolmanda väite esimene osa: TU osalemine ainuõigusi andvas kollektiivses süsteemis

— Poolte argumendid

96 TU väidab kolmanda väite esimeses osas, et Esimese Astme Kohus on rikkunud õigusnormi või on vähemalt põhjendanud vaidlustatud kohtuotsust ebaselgelt, sedastades, et TU on aktiivselt *gentlemen's agreement*'is osaledes osalenud ainuõigusi andvas kollektiivses süsteemis.

97 Esiteks ei ole Esimese Astme Kohus võtnud arvesse ei FEG töökorda ega ka Madalmaade ettevõtjate ühenduste suhtes kohaldatavat õigust.

98 TU meenutab selle kohta, et ta tõi Esimese Astme Kohtus välja, et ta ei saanud kuidagi mõjutada FEG otsuseid. TU märgib, et Esimese Astme Kohus on sellest hoolimata vaidlustatud kohtuotsuse punktis 352 sedastanud, et asjakohased ei ole ei tema vastuväited, mis ta oli esitanud komisjoni väite vastu, et TU-l oli otsustav roll ainuõigusi andvas kollektiivses süsteemis, ega tema vastuväited, mis tuginevad FEG töökorrale ja Madalmaade õigusele ettevõtjate ühenduste kohta.

99 Esimese Astme Kohtu hinnang on arusaamatu, kuna vaidlustatud kohtuotsuse punkti 356 kohaselt on sama FEG töökord täiesti asjakohane TU rolli hindamiseks selle ettevõtjate ühenduse tegevuse juhtimises.

100 Komisjon märgib selles osas, et see väidetav vastuolu vaidlustatud kohtuotsuse punktide 352 ja 356 vahel tuleneb selle otsuse valesti tõlgendamisest.

101 Seega on komisjoni arvates Esimese Astme Kohus asunud vaidlustatud kohtuotsuse punktis 352 seisukohale, et TU ei saanud ennast õigustada FEG töökorra sõnastuse või Madalmaade õiguse sätetega ettevõtjate ühenduste kohta väites, et ta ei ole osalenud tuvastatud rikkumistes. Komisjon leiab, et Esimese Astme Kohus rõhutas, et arvestada tuleb ainult tegelikult toimunut, aga mitte seda, mis oli rangelt võttes võimalik või lubatav.

102 Lisaks on Esimese Astme Kohus vaidlustatud kohtuotsuse punktis 356 hinnanud, tuginedes eelkõige rollile, mis TU-l tegelikult oli FEG tegevuses, et TU tõepoolest osales ainuõigusi andvas kollektiivse süsteemis.

103 Teiseks peab TU arusaamatuks vaidlustatud kohtuotsuse punktis 353 Esimese Astme Kohtu poolt antud põhjendusi, mis kinnitavad vaidlusaluses otsuses komisjoni kohaldatud eeldust, et FEG ja TU huvid langevad kokku. TU arvates ei tõenda asjaolu, et ta on üks tähtsamatest ettevõtjatest FEG liikmete hulgas, tema ja selle ühenduse „tavapäraste huvide kokkulangevust".

104 Kuna huvide kokkulangevuse tingimus ei olnud käesoleval juhul oluline, siis oleks Esimese Astme Kohus pidanud uurima, kas TU-l ja FEG-l oli ühine tahe.

105 Selles osas rõhutab komisjon, et Esimese Astme Kohtu seisukoht FEG ja TU huvide kokkulangevuse kohta ei tugine mitte ainult asjaolule, et viimane on üks suurematest ja peamistest FEG liikmetest. Komisjoni arvates tuleneb vaidlustatud kohtuotsuse punktist 356, et Esimese Astme Kohus on samuti arvestanud asjaolu, et TU esindaja oli aastaid kaasatud FEG juhtkonda ja tegutses isegi teatud aja selle juhtorgani eesistujana ning et asjaomane äriühing oli tugevalt esindatud mitmetes tootekomiteedes.

106 Komisjon kritiseerib samuti TU väidet, et Esimese Astme Kohus oleks pidanud hindama TU ja FEG „tahte ühtsust". Komisjoni arvates kontrollis Esimese Astme Kohus, kas TU osales ainuõigusi andvas kollektiivses süsteemis, ja otsusest, et see oli nii, piisas tema süüdistamiseks rikkumises.

107 Kolmandaks viitab TU Esimese Astme Kohtu järeldusele vaidlustatud kohtuotsuse punktis 356, mille kohaselt TU on „üks suurematest FEG-sse kuuluvatest ettevõtjatest" ja „[s]eetõttu on mõned selle juhid või töötajad kuulunud FEG juhatusse ja osalenud selle ühenduse juhtimisotsuste vastuvõtmisel aastatel 1985 kuni 1995" ja leiab, et selline järeldus ei tõenda piisavalt, et ta on „aktiivselt" osalenud vaidlusaluse otsuse artiklis 1 viidatud rikkumistes.

108 Käesoleval juhul oleks komisjon pidanud uurima, kas TU väljendas mõnel muul viisil oma heakskiitu FEG juhatusse kuuluva „oma" esindaja käitumisele ja sellega oma heakskiitu FEG poliitika ja selle elluviimise suhtes. Komisjon seda ei teinud ja Esimese Astme Kohus on seda punkti seega õiguslikult valesti hinnanud.

109 Komisjon toob selles osas esile, et TU on ilmselgelt jätnud arvesse võtmata kõik vaidlustatud kohtuotsuse punktides 356–361 Esimese Astme Kohtu poolt hinnatud tõendid. Komisjon meenutab, et Esimese Astme Kohus tuvastas nendes punktides, et TU osales *gentlemen's agreement*'is, kuna ta mitte ainult ei osalenud nendel koosolekutel, kus arutati seda kokkulepet, ilma sellest kokkuleppest distantseerumata, vaid ka otseselt osales selle kokkuleppe sõlmises ja rakendamises, olles FEG juhatuse liige.

110 Sellest tulenevalt on Esimese Astme Kohus, hinnates TU vastutust ainuõigusi andvas kollektiivses süsteemis osalemise eest, kohaldanud õiguslikult korrektset kriteeriumi.

— Euroopa Kohtu hinnang

111 Kolmanda väite esimese osaga vaidlustab TU peaasjalikult neid õiguslikke kriteeriume, millele Esimese Astme Kohus tugines, hinnates komisjoni esitatud

tõendeid TU osalemise kohta ainuõigusi andvas kollektiivses süsteemis. Kuna hinnang, kas ettevõtja vastutab rikkumise eest, on õiguslik küsimus, tuleb Euroopa Kohtul uurida, kas Esimese Astme Kohus on rikkunud õigusnormi järeldades, et komisjoni võis täie õigusega leida, et TU oli osalenud aktiivselt sellises konkurentsivastases käitumises.

112 Lisaks kritiseerib TU kolmanda väite selles osas vaidlustatud kohtuotsuse mitmeid punkte, mis käsitlevad ainuõigusi andvat kollektiivset süsteemi, väidetava ebapiisava põhjendatuse pärast.

113 Seetõttu on kolmanda väite esimene osa vastuvõetav.

114 Euroopa Kohtu väljakujunenud praktika kohaselt piisab ettevõtja kartellis osalemise tõendamiseks sellest, kui komisjon tõendab, et asjaomane ettevõtja osales kohtumistel, mille käigus konkurentsivastased kokkulepped sõlmiti, neile oluliselt vastu vaidlemata. Kui osalemine sellistel kohtumistel on tõendatud, peab see ettevõtja esitama kaudseid tõendeid, et osales neil kohtumistel ilma igasuguse konkurentsivastase tagamõtteta, näidates, et ta oli oma konkurentidele teada andnud, et ta osaleb neil kohtumistel teises tähenduses kui konkurendid (vt 8. juuli 1999. aasta otsus kohtuasjas C-49/92 P: komisjon *vs.* Anic Partecipazioni, EKL 1999, lk I-4125, punkt 96 ja 8. juuli 1999. aasta otsus kohtuasjas C-199/92 P: Hüls *vs.* komisjon, EKL 1994, lk I-4287, punkt 155).

115 Vaidlustatud kohtuotsuse punktidest 359–361 nähtub, et Esimese Astme Kohus tugines neile põhimõtetele, andes oma hinnangu komisjoni esitatud tõenditele TU osaluse kohta ainuõigusi andvas kollektiivses süsteemis. Esimese Astme Kohus ei ole oma hindamise raames mitte mingil juhul lähtunud eeldusest, et ettevõtja kuulumine erialaühendusse tähendab automaatselt seda, et ta vastutaks selle

ühenduse poolt toime pandud rikkumiste eest. Selles osas tuleneb nimetatud kohtuotsuse punktist 355 selgelt, et Esimese Astme Kohus kohaldas rikkumise isikliku toimepanemise kriteeriumi.

116 Esimese Astme Kohus on vaidlustatud kohtuotsuse punktis 357 sedastanud, et komisjon oli kogunud *gentlemen's agreement*'i olemaolu tõendavaid kaudseid tõendeid. Esimese Astme Kohtu arvates oli komisjon kogunud dokumentaalseid kaudseid tõendeid nende FEG ja NAVEG kohtumiste kohta, millel *gentlemen's agreement* sõlmiti. Need tõendid katavad ajavahemikku alates 11. märtsist 1986, ühest FEG ja NAVEG juhatuse koosolekust. Komisjon on samuti lähtunud nende juhatuste vahel 28. veebruaril 1989 ja 25. oktoobril 1991 toimunud koosolekutel räägitust ning 18. novembri 1991. aasta FEG kirjast NAVEG-le.

117 TU isikliku osalemise kohta *gentlemen's agreement*'is tuvastas Esimese Astme Kohus vaidlustatud kohtuotsuse punktis 358, et kuigi TU ei osalenud ega olnud esindatud FEG ja NAVEG juhatuse 28. veebruari 1989. aasta koosolekul, koostas FEG siiski selle koosoleku protokolli. Esimese Astme Kohus tuvastas TU osalemise teistel koosolekutel (11. märtsil 1986 ja 25. oktoobril 1991) ning samuti ei ole vaidlustatud tema esindatust FEG juhatuses 1991. aastal.

118 Esimese Astme Kohus järeldas vaidlustatud kohtuotsuse punktis 360, et kuna ei ole tõendeid distantseerumisest ja eriti, kuna TU on osalenud FEG-s juhatuse liikmena, tuleb TU-d pidada *gentlemen's agreement*'is osalenuks.

119 Järelikult ei ole Esimese Astme Kohus rikkunud õigusnormi, hinnates TU osalemist ainuõigusi andvas kollektiivses süsteemis.

120 Samuti tuleb uurida TU argumente selle kohta, et vaidlustatud kohtuotsuse mõned punktid tema osalemise kohta ainuõigusi andvas kollektiivses süsteemis ei ole piisavalt põhjendatud.

121 Esiteks, mis puudutab TU argumenti seoses väidetava vastuoluga vaidlustatud kohtuotsuse punktides 352 ja 356, siis nende hoolikal lugemisel selgub, et nende vahel ei ole vastuolu.

122 Seega tuleneb vaidlustatud kohtuotsuse punktist 350, et Esimese Astme Kohus on hinnanud TU väiteid, mis too esitas selleks, et ümber lükata tõendeid aktiivse osalemise kohta rikkumistes, ja teinud seda selleks, et välja selgitada, kas komisjon on TU osalemist vaidlusaluse otsuse artiklites 1 ja 2 märgitud rikkumistes õiguslikult piisavalt tõendanud.

123 Mis puudutab TU osalemist ainuõigusi andvas kollektiivses süsteemis, siis Esimese Astme Kohus on vaidlustatud kohtuotsuse punktis 352 lükanud tagasi väited, mille kohaselt sellel äriühingul ei olnud võimalik mõjutada FEG otsuseid. Esimese Astme Kohus sedastas, et TU argumendid FEG töökorra ja ettevõtjate ühendusi puudutava Madalmaade õiguse kohta ei ole asjakohased. Esimese Astme Kohtu arvates tuleb kindlaks teha see, kas TU osales *gentlemen's agreement*'is, aga mitte see, kas FEG põhikiri või asjakohased õigusnormid võimaldasid tal selles osaleda.

124 Need kaalutlused tuginevad täie õigusega vajadusel tõendada, kas TU tegelikult osales *gentlemen's agreement*'is, aga mitte sellel, kas selline osalemine oli iseenesest võimalik.

125 Just neil kaalutlustel leidis Esimese Astme Kohus, hinnates küsimust, kas TU tegelikult osales ainuõigusi andvas kollektiivses süsteemis, et oluline on asjaolu, et mõned TU juhid ja töötajad olid esindatud FEG juhatuses, ja viitas vaidlustatud kohtuotsuse punktis 356 FEG põhikirjale selleks, et näidata, et asjaomane juhtorgan vastutab ühenduse üldise juhtimiste eest.

126 Seega ei ole vaidlustatud kohtuotsuse põhjendustes selles osas mitte mingit vastuolu.

127 Teiseks tuleb vaidlustatud kohtuotsuse punkti 353 suhtes esitatud kriitika kohta märkida, et Esimese Astme Kohtu järeldus FEG ja TU ühiste huvide osas ei tugine ainuüksi asjaolul, et viimatinimetatu oli üks olulisematest ettevõtjatest FEG liikmete hulgas. Tegelikult tuleneb nimetatud otsuse punktist 356, et Esimese Astme Kohus võttis arvesse ka asjaolu, et mitmeid aastaid oli üks TU esindaja kuulunud asjaomase ühenduse juhatusse ja tegutses mõnda aega selle juhatajana ning et TU oli tugevalt esindatud erinevates tootekomiteedes.

128 Väidetava vajaduse osas, et Esimese Astme Kohus peaks uurima, kas TU-l ja FEG-l oli ühine tahe, tuleb sedastada, et kuna Esimese Astme Kohus on kontrollinud, kas TU osales aktiivselt *gentlemen's agreement*'is ja järeldanud, et ta osales selles, siis sellega on täidetud tingimus, mille alusel asjaomast ettevõtjat saab pidada selle rikkumise eest vastutavaks.

129 Eespool esitatu alusel tuleb kolmanda väite esimene osa tagasi lükata põhjendamatuse tõttu.

Kolmanda väite teine osa: TU osalemine ainuõigusi andva kollektiivse süsteemi laiendamises

— Poolte argumendid

130 TU leiab, et Esimese Astme Kohus on rikkunud õigusnormi või vähemalt on põhjendanud vaidlustatud kohtuotsust ebaselgelt, hinnates seda, kas TU osales aktiivselt FEG kooskõlastatud tegevuses või vähemalt selle ühenduse liikmete ühtlustatud tegevuses, millega taotleti nende ettevõtjate, kes ei ole NAVEG liikmed, liitumist *gentlemen's agreement*'iga; ja juhul, kui see oli nii, siis hinnates seda, kui pika aja jooksul see toimus.

131 TU arvates ei oldud arvestatud sajaoluga, et viimast korda avaldas TU ühele tootjale, kes ei olnud NAVEG liige, survet 2. juulil 1991, selleks, et too ei tarniks elektritooteid ettevõtjatele, kes ei ole FEG liikmed. Niisiis väidab TU, et on vale kaudselt väita, nagu seda tegi Esimese Astme Kohus, et ta osales aktiivselt vaidlusaluse otsuse artiklis 1 nimetatud rikkumises pärast 2. juulit 1991, või vähemalt ei ole vaidlustatud kohtuotsus selles osas piisavalt põhjendatud. Komisjon ei ole viidanud mitte ühelegi pärast seda kuupäeva TU poolt tehtud toimingule.

132 Selles osas asub komisjon seisukohale, et TU püüab vaidlustada Esimese Astme Kohtu poolt asjaomase 2. juuli 1991. aasta kuupäeva osas läbiviidud faktide hindamist, ja et väljakujunenud kohtupraktika kohaselt peetakse keelatud kokkuleppes osalejat vastutavaks seni, kuni ta teatab avalikult selle sisust distantseerumisest, mida aga TU ei ole kunagi teinud.

133 Lisavõimalusena toob komisjon esile, et TU on jätnud tähelepanuta vaidlustatud kohtuotsuse punktis 366 märgitud Esimese Astme Kohtu järelduse, mille kohaselt

TU on avaldanud survet NAVEG-sse mitte kuuluvatele ettevõtjatele mitte ainult üksinda, vaid ka „koos teiste FEG liikmetega". See järeldus on täiendavaks põhjuseks pidada TU-d vastutavaks rikkumise eest kogu selle ajavahemiku vältel, kui see aset leidis.

— Euroopa Kohtu hinnang

134 Kolmanda väite teine osa on vastuvõetav selles osas, milles sisuliselt vaidlustatakse need õiguslikud kriteeriumid, mille alusel Esimese Astme Kohus hindas nende komisjoni esitatud tõendite vastuvõetavust, mis olid esitatud tõendamaks TU osalemist ainuõigusi andva kollektiivse süsteemi laiendamises.

135 Sellegipoolest jätab TU kõrvale vaidlustatud kohtuotsuse punktides 365–376 Esimese Astme Kohtu poolt esitatud järeldused.

136 Niisiis on Esimese Astme Kohus nimetatud kohtuotsuse punktis 365 asunud seisukohale, et TU oli üks olulisemaid FEG liikmeid ja et seetõttu on ta olnud jätkuvalt esindatud selle juhatuses aastatel 1985–1995, välja arvatud siiski aastal 1990. Esimese Astme Kohus rõhutas veel, et samamoodi oli TU osalenud FEG poliitika väljakujundamises ja/või teadis selle ühenduse ja NAVEG läbirääkimistest ainuõigusi andva kollektiivse süsteemi osas, ilma sellest kunagi avalikult distantseerumata.

137 Esimese Astme Kohus on vaidlustatud kohtuotsuse punktis 366 lisanud veel, et komisjoni poolt vaidlusaluse otsuse põhjenduste punktides 53–70 hinnatud tõenditest tuleneb piisavalt selgelt, et TU-l oli eriti otsustav roll kooskõlastatud

tegevuses ainuõigusi andva kollektiivse süsteemi laiendamiseks teatud tarnijatele, kes NAVEG-sse ei kuulunud. Esimese Astme Kohus sedastas, et TU oli nii üksi kui ka koos teiste FEG liikmetega avaldanud survet neile ettevõtjatele, et nad ei tarniks kaupu neile FEG-sse mitte kuuluvatele hulgimüüjatele, kes olid nende konkurendid.

138 Asjaolu kohta, et Esimese Astme Kohus oli oma iseseisva faktide hindamise raames, mida ei hinnata uuesti apellatsioonkaebuse raames ja mille sisulist õigsust TU ei vaidlustanud, asunud seisukohale, et asjaomast survet oli avaldatud, tuleb sedastada, et Esimese Astme Kohus ei ole rikkunud õigusnormi leides, et komisjon võttis õigustatult arvesse TU osalemise ainuõigusi andva kollektiivse süsteemi laiendamises pärast 2. juulit 1991, kuna Esimese Astme Kohus oli seda järeldust tehes hinnanud TU isiklikku osa selles rikkumises. Pealegi ei saa selles osas mitte mingil juhul viidata põhjenduste puudumisele.

139 Neil asjaoludel tuleb kolmanda väite teine osa põhjendamatuse tõttu tagasi lükata.

Kolmanda väite kolmas osa: TU osalemine hindadega seotud rikkumistes

— Poolte argumendid

140 TU toob esile, et Esimese Astme Kohus on rikkunud õigusnormi või vähemalt on põhjendanud vaidlustatud kohtuotsust ebaselgelt osas, milles ta leidis, et komisjonil oli täielik õigus pidada teda vastutavaks vaidlusaluse otsuse artiklis 2 näidatud hinnakokkulepetega seotud rikkumises, kuna ta oli aktiivselt osalenud nendes kokkulepetes.

141 TU vaidleb vastu Esimese Astme Kohtu seisukohale vaidlustatud kohtuotsuse punktis 371, mille kohaselt „TU ei saa väita, et [vaidlusaluse] otsuse artiklis 2 märgitud rikkumine puudutab oma laadilt ainult FEG-d ja seetõttu ei saa seda temale süüks arvata".

142 TU heidab Esimese Astme Kohtule ette, et see on kaudselt pidanud TU-d osalenuks kooskõlastatud tegevuses, kohaldades kahte siduvat otsust, ühte hindade kindlaksmääramise ja teist reklaamide kohta. TU järeldab vaidlustatud kohtuotsuse punktist 376, et Esimese Astme Kohus on otsustanud, et ainuüksi asjaolu, et TU on FEG liige, teeb ta rikkumise eest vastutavaks.

143 TU toob esile, et asjaolust, et ta on ühe konkurentsieeskirju rikkuva ettevõtjate ühenduse liige, ei piisa tema vastutusele võtmiseks asjaomase rikkumise eest. TU arvates peab asjaomasel juhul olemas olema tõendatav iseseisev tegevus, mille alusel võib otsustada, et asjaomane ühenduse liige on väljendanud tahet osaleda asjaomases rikkumises.

144 Jättes uurimata, millises osas TU tegelikult osales vaidlusaluse otsuse artiklis 2 nimetatud rikkumises, on Esimese Astme Kohus rikkunud õigusnormi või vähemalt põhjendanud vaidlustatud kohtuotsust selles osas ebaselgelt.

145 Komisjon väidab selles osas, et kolmanda väite kolmas osa tugineb vaidlustatud kohtuotsuse punkti 371 ekslikule tõlgendamisele.

146 Komisjoni arvates on Esimese Astme Kohus rõhutanud viidatud punktis 371, et vaidlusaluse otsuse artiklis 3 peetakse TU-d õigustatult vastutavaks rikkumiste eest eelkõige seepärast, et ta osales nendes aktiivselt. Komisjon märgib, et asjaomase kohtuotsuse punktis 349 lükkas Esimese Astme Kohus tagasi TU argumendi, mille kohaselt peetakse teda rikkumiste eest vastutavaks ainult seetõttu, et ta oli FEG liige. Seda tagasilükkamist seletatakse sellesama otsuse punktides 351–379, milles Esimese Astme Kohus otsustas talle esitatud tõendite alusel ja mitte ainult seetõttu, et TU kuulub FEG-sse, et TU-d võib pidada vastutavaks nende kahe tuvastatud rikkumise eest.

— Euroopa Kohtu hinnang

147 Nii nagu kohtujurist on oma ettepaneku punktis 51 tõdenud, ei ole Esimese Astme Kohus tuginenud eeldusele, et TU-d võib FEG liikmena automaatselt pidada vastutavaks FEG ebaseadusliku käitumise eest.

148 Vastupidi, Esimese Astme Kohus on vaidlustatud kohtuotsuse punktides 375–379 keskendunud TU isikliku ja aktiivse osaluse uurimisele hinnakokkulepetega seotud rikkumises.

149 Järelikult ei saa Esimese Astme Kohtule mitte mingit õigusnormi rikkumist ette heita. Pealegi on vaidlustatud kohtuotsus selles osas piisavalt põhjendatud.

150 Seetõttu tuleneb eespool toodust, et kolmanda väite kolmas osa tuleb tagasi lükata põhjendamatuse tõttu ja seega tuleb kolmas väide tervikuna tagasi lükata.

Neljas väide: komisjoni poolt TU-le ette heidetavate rikkumiste kestuse kindlakstegemine

151 Neljandas väites, mis koosneb kolmest osast, kinnitab TU, et Esimese Astme Kohus on rikkunud õigusnormi või vähemalt põhjendanud vaidlustatud kohtuotsust ebapiisavalt osas, mis puudutab vaidlusaluse otsuse artiklites 1 ja 2 nimetatud mõlema jätkuva rikkumise kestust. Asjaomase otsuse artiklis 3 esitatud rikkumise kestuse arvestusel on ekslikult võetud arvesse samu ajavahemikke.

152 TU kritiseerib vaidlustatud kohtuotsuse punkti 413, milles Esimese Astme Kohus tuvastas, et „[vaidlusaluse] otsuse artiklites 1 ja 2 märgitud rikkumiste episoodid kestsid kaheksa, viisteist, üheksa, neli ja kuus aastat".

Neljanda väite esimene osa: ainuõigusi andva kollektiivse süsteemi kestus

— Poolte argumendid

153 TU on seisukohal, et Esimese Astme Kohus on valesti järeldanud, et vaidlusaluse otsuse artiklis 1 märgitud rikkumine oli oma laadilt jätkuv ja et see toimus ajavahemikul 11. märtsist 1986 kuni 25. veebruarini 1994 kaasa arvatud. Selles osas viitab TU vaidlustatud kohtuotsuse punktile 406, milles Esimese Astme Kohus järeldas, et vaidlusaluse otsuse artiklites 1 ja 2 märgitud rikkumised olid oma „laadilt" jätkuvad, kuna „[a]inuõigusi andva kollektiivse süsteemi laiendamisega seotud rikkumised ja FEG saadetud hinnasoovitused ei ole eraldiseisvad rikkumised, vaid tegemist on rikkumise episoodidega". Esimese Astme Kohus on otseseid tõendeid omamata õigusvastaselt tuginenud „kaudsetele tõenditele".

154 Lisaks sellele leiab TU, et vaidlustatud kohtuotsuse punktis 408 ei ole Esimese Astme Kohus põhjendanud, miks siiski on ajavahemikul 11. märtsist 1986 kuni 25. veebruarini 1994 tegemist FEG ja NAVEG vahel toiminud ainuõigusi andva kollektiivse süsteemiga, kuigi ei ole olemas tõendeid sellise süsteemi olemasolust teatud ajavahemikel nende kahe kuupäeva vahel. Nii ei ole sellise rikkumise kohta mitte mingeid tõendeid:

— ajavahemiku osas 11. märtsist 1986, kui toimus koosolek, kus FEG ja NAVEG esimest korda rääkisid „kokkulepetest kahe ühenduse vahel", kuni 28. veebruarini 1989, kui nende kahe ühenduse juhtorganid esimest korda pärast seda koosolekut mainisid *gentlemen's agreement*'i.

— ajavahemiku osas 18. novembrist 1991, kui FEG ise võttis ühendust NAVEG-ga, kuni 25. veebruarini 1994, kui viimatinimetatu viitas viimast korda ainuõigusi andva kollektiivse süsteemi olemasolule FEG ja NEVEG vahel.

155 TU on seisukohal, et need asjaolud on vastuolus tõendamist käsitlevate reeglitega. Tema arvates võib rikkumist pidada jätkuvaks mitmete aastate pikkuse ajavahemiku jooksul juhul, kui tõendatakse, et asjaomased ettevõtjad on tegutsenud ühiselt, tahtlikult rikkumisi korda saates ja et rikkumine on tegelikult jätkunud või vähemalt on selle toimepanemist jätkatud.

156 Esimese Astme Kohus on seega kohaldanud vale tõendamisekriteeriumi.

157 Kogu neljanda väite osas leiab komisjon, et see on vastuvõetamatu osas, milles vaidlustatakse Esimese Astme Kohtus faktidele antud hinnang, mille kohaselt tuvastatud konkurentsivastasel tegevusel ja käitumisel oli üks ühine eesmärk ja seega moodustasid need ühe rikkumise.

158 Teise võimalusena, mis puudutab neljanda väite esimest osa, asub komisjon seisukohale, et vaidlustatud kohtuotsuse punkt 406, mida TU kritiseerib, väljendab selgelt, et vaidlusaluses otsuses tuvastatud tegevuste kvalifitseerimine „jätkuvateks rikkumisteks" ei tugine sugugi mitte viidetele erinevatele keelatud konkurentsivastastele tegevustele, vaid põhineb nende rikkumiste olemusel, mis on seotud määramata tähtajaks sõlmitud kokkuleppega ja toimingutega, millega püütakse oma kokkuleppeid täita või neid laiendada.

159 Mis puudutab TU argumenti ainuõigusi andva kollektiivse süsteemi kestuse kohta ja väidetavat tõendite puudumist selle olemasolu kohta pikkadel ajavahemikel, siis selles osas viitab komisjon vaidlustatud kohtuotsuse punktidele 90, 406 ja 411, milles Esimese Astme Kohus on mitmeid kordi tõdenud, et rikkumist tuleb pidada „jätkuvaks". Kui on tegemist määramata tähtajaks sõlmitud kokkuleppega, ei ole komisjonil lepingu olemusest tulenevalt vaja tõendada lepingu olemasolu selle kestuse igal ajahetkel.

160 Komisjon järeldab, et kuna Esimese Astme Kohus kvalifitseeris rikkumised „jätkuvateks", mis on faktituvastus, ja mitte ükski ainuõigusi andvas kollektiivses süsteemis osaleja ei ole otseselt sellest distantseerunud, siis on Esimese Astme Kohus õigesti leidnud, et komisjonil ei olnud vaja esitada täiendavaid tõendeid kokkuleppe olemasolu kohta mõnel TU mainitud ajavahemikul.

— Euroopa Kohtu hinnang

161 TU märgib seoses selle neljanda väite esimese osaga sisuliselt, et Esimese Astme Kohus on tuginenud valedele õiguslikele kriteeriumidele, hinnates komisjoni esitatud tõendeid ainuõigusi andva kollektiivse süsteemi, milles osalemises TU-d süüdistatakse, väidetava kestuse kohta. Neljanda väite see osa sisaldab seega õiguslikku küsimust, mida Euroopa Kohus võib apellatsioonkaebuse raames käsitleda, ja on seega vastuvõetav.

162 Kuna *gentlemen's agreement*'i olemasolule vaidlesid vastu nii TU kui ka FEG, siis sedastas Esimese Astme Kohus vaidlustatud kohtuotsuse punktis 141, et tuleb hinnata, kas komisjon vabastas end vaidlusaluses otsuses temal lasuvast tõendamiskohustusest, kui ta järeldas, et *gentlemen's agreement*'i olemasolu kohta oli tõendeid alates 11. märtsist 1986. Esimese Astme Kohus märkis, et see hinnang tugines kõikide asjasse puutuvate tõendite ja kaudsete tõendite igakülgsele hindamisele.

163 Olles uurinud selle *gentlemen's agreement*'i tekkimist ja rakendamist, tõi Esimese Astme Kohus vaidlustatud kohtuotsuse punktis 210 välja, et igakülgse hindamise tagajärjel selgus, et TU-l ja FEG-l ei ole õnnestunud seada kahtluse alla kaudsete tõendite, millele komisjon tugines vaidlusaluses otsuses, veenvust, objektiivsust ja omavahelist kooskõla.

164 Käesoleva apellatsioonkaebuse raames vaidlustab TU just nimelt „kaudsetele tõenditele" viitamise asjakohasuse ainuõigusi andva kollektiivse süsteemi olemasolu ja kestuse tõendina.

165 See argument ei ole vastuvõetav. Euroopa Kohtu praktika kohaselt tuleb konkurentsivastase tegevuse või kokkuleppe olemasolu enamikel juhtudel tuletada teatud hulgast kokkulangevustest või kaudsetest tõenditest, mis võivad, kui neid vaadelda koos, muu loogiliselt järjekindla selgituse puudumisel olla konkurentsieeskirjade rikkumise tõendiks (eespool viidatud kohtuotsus Aalborg Portland jt *vs.* komisjon, punkt 57).

166 Nagu tõi välja kohtujurist oma ettepaneku punktis 64, võimaldavad sellised kaudsed tõendid ja kokkulangevused kindlaks teha mitte ainult konkurentsivastase tegevuse ja kokkulepete olemasolu, vaid ka jätkuva konkurentsivastase tegevuse kestuse ja ajavahemiku, mil kohaldatakse konkurentsieeskirju rikkudes sõlmitud kokkulepet.

167 Seda kohtupraktikat arvestades ei ole Esimese Astme Kohus õigusnormi rikkunud osas, milles ta põhjendas oma hinnangut ainuõigusi andva kollektiivse süsteemi olemasolu ja kestuse kohta „kõikide asjasse puutuvate tõendite ja kaudsete tõendite igakülgse hindamisega". Küsimus selle kohta, millise tõendusliku väärtuse andis Esimese Astme Kohus igale komisjoni esitatud tõendile ja kaudsele tõendile, on faktide hindamise küsimus, mille üle Euroopa Kohus apellatsioonkaebuse raames kontrolli ei teosta.

168 Oma neljanda väite esimese osa raames heidab TU Esimese Astme Kohtule samuti ette, et see on jätnud tähelepanuta tõendite puudumise ainuõigusi andva kollektiivse süsteemi olemasolu kohta teatud kindlatel ajavahemikel.

169 Selle kohta tuleb täpsustada, et vaidlustatud kohtuotsuse punktis 406 otsustas Esimese Astme Kohus, et komisjon on esitanud tõendeid jätkuva rikkumise kohta ajavahemikul 1986–1994. Asjaolu, et selliseid tõendeid ei ole esitatud teatud kindlate ajavahemike kohta, ei takista rikkumise toimunuks lugemist nimetatud ajavahemikest pikema ajavahemiku jooksul, kui selline järeldus põhineb objektiivsetel ja

omavahel kooskõlas olevatel kaudsetel tõenditel. Mitmeid aastaid kestva rikkumise raames ei oma kartellikokkuleppe olemasolu seisukohast tähtsust, et selle ilmingud on nähtavad erinevatel ajavahemikel, mis on üksteisest eraldatavad pikemate või lühemate ajavahemikega, kui selle rikkumise koosseisuks olevatel erinevatel tegevustel on üksainus eesmärk ning need kuuluvad ühe ja jätkuva rikkumise koosseisu.

170 Esimese Astme Kohus on vaidlustatud kohtuotsuse punktis 342 sedastanud, et ainuõigusi andval kollektiivsel süsteemil ja hinnakujundusega seotud tegevustel oli sama konkurentsivastane eesmärk, mis seisnes ühelt poolt hindade hoidmises konkurentsiülesel tasemel, vähendades nii nende hulgimüügiettevõtjate konkureerimisvõimet, kes ei ole FEG liikmed, aga üritavad elektritoodete turul Madalmaades tegutseda ja nii FEG liikmetega konkureerida, ning teiselt poolt osaliselt nende hinnapoliitika koordineerimises.

171 Nagu märkis kohtujurist oma ettepaneku punktis 61, tuleneb Esimese Astme Kohtu järeldusest, et mõlemal rikkumisel, s.o ainuõigusi andval kollektiivsel süsteemil ja kooskõlastatud tegevusel hindade osas, oli see üksainus eesmärk.

172 Samuti tuleb rõhutada, et vaidlustatud kohtuotsuse punktis 408 on Esimese Astme Kohus üksikasjalikult selgitanud kaudseid tõendeid, mis võimaldasid komisjonil määrata ainuõigusi andva kollektiivse süsteemi kestust. See punkt on sõnastatud järgmiselt:

„[Vaidlusaluse] otsuse artiklis 1 silmas peetud rikkumise osas ei olnud komisjonil võimalik täpselt määratleda kuupäeva, millal ainuõigusi andev kollektiivne süsteem loodi. Siiski sai ta tõendada selle süsteemi olemasolu alates 11. märtsi 1986. aasta koosolekust, mille käigus FEG ja NAVEG nõukogud viitasid *gentlemen's agreemen-*

t'ile. Komisjon viitas samuti mitmele sellest koosolekust hilisemale kaudsele tõendile, mille alusel ta leidis, et NAVEG liikmed jätkasid *gentlemen's agreement*'i kohaldamist (vt [vaidlusalune] otsus, põhjendused 47-49). Komisjon tõi lisaks välja mitu kaudset tõendit, mis näitasid, et NAVEG liikmed järgisid *gentlemen's agreement*'i rakendamisel oma ühenduse juhtnööre ([vaidlusalune] otsus, põhjendused 50-52). Kõige hilisem kaudne tõend on aruanne äriühingu Hemmink 25. veebruari 1994. aasta sisekoosoleku kohta, mille käigus see NAVEG liige märkis, et ta keeldus FEG-sse mitte kuuluvat hulgimüüjat varustamast. Mis puudutab survet, mida eelkõige TU poolt on avaldatud NAVEG-sse mitte kuuluvatele tootjatele selleks, et nad ei tarniks kaupa hulgimüüjatele, kes ei ole FEG liikmed, siis on samuti selge, et see leidis aset 1990. aasta juulist alates 12 kuu jooksul."

173 Esimese Astme Kohtu hinnang ainuõigusi andva kollektiivse süsteemi kestuse tõendatuse kohta komisjoni poolt tugineb õigetele juriidilistele kriteeriumidele ja seda küsimust puudutavad vaidlustatud kohtuotsuse punktid on piisavalt põhjendatud, mistõttu neljanda väite esimene osa tuleb põhjendamatuse tõttu tagasi lükata.

Neljanda väite teine osa: hinnakujundusega seotud rikkumise kestus

— Poolte argumendid

174 TU väidab, et Esimese Astme Kohus on vaidlustatud kohtuotsuse punktis 406 õigusvastaselt otsustanud, et vaidlusaluse otsuse artiklis 2 märgitud hinnakujundusega seotud rikkumine oli oma laadilt jätkuv ning kestis 21. detsembrist 1988 kuni 24. aprillini 1994, viimane kaasa arvatud.

175 TU kritiseerib eelkõige asjaolu, et Esimese Astme Kohus ei ole pidanud vaidlusaluse otsuse artiklis 2 rikkumise tuvastamiseni viinud episoode teineteisest sõltumatuteks rikkumisteks, vaid ühe rikkumise episoodideks. Ta toob selles osas välja, et Esimese Astme Kohus on siiski sedastanud, et neil rikkumise episoodidel olid väga erinevad kestused, s.o 15, 9, 4 ja 6 aastat, nagu selgub vaidlustatud kohtuotsuse punktist 413.

176 TU on seisukohal, et nende „episoodide" täpsem uurimine näitab, et nad on täiesti erisugused. Esimese Astme Kohus oleks pidanud uurima iga episoodi eraldi, arvestades EÜ artikli 81 lõikest 1 tulenevaid kohaldamistingimusi ja eelkõige tingimust, mis on seotud mõjuga liikmesriikidevahelisele kaubandusele.

177 Komisjon leiab, et neljanda väite teine osa tugineb vaidlustatud kohtuotsuse ekslikule tõlgendamisele. Komisjon toob välja, et asjaomase otsuse punktis 406 esitatud Esimese Astme Kohtu järeldus hinnakujundusega seotud rikkumise jätkuvuse kohta põhineb rikkumise laadil. Tegelikult koosneb see rikkumine määramata ajaks sõlmitud siduvatest otsustest ning mitmest teost ja tegevusest, mis olid kõik suunatud Madalmaade turul määramata ajaks hindade kunstlikult kõrgel tasemel hoidmisele.

— Euroopa Kohtu hinnang

178 EÜ artikli 81 lõike 1 rikkumine võib seisneda mitte üksnes üksikus teos, vaid ka mitmes teos või koguni jätkuvas tegevuses. Seda tõlgendust ei saa vaidlustada põhjendusega, et üks või enam nendest tegudest või tegevusest võib ka iseenesest ja iseseisvalt endast selle sätte rikkumist kujutada. Kui erinevad teod kuuluvad „ühtsesse plaani" nende identse eesmärgi tõttu, mis rikub konkurentsitingimusi ühisturul, siis on komisjonil õigus omistada nende tegude eest vastutus rikkumises

kui tervikus osalemise alusel (vt eespool viidatud kohtuotsus Aalborg Portland jt *vs.* komisjon, punkt 258).

179 Vaidlustatud kohtuotsusest tuleneb, et just nimelt nende põhjenduste alusel on Esimese Astme Kohus kvalifitseerinud kooskõlastatud tegevuse hindade osas üheks jätkuvaks rikkumiseks.

180 Nimelt sedastas Esimese Astme Kohus vaidlustatud kohtuotsuse punktis 342, et ainuõigusi andval kollektiivsel süsteemil ja hinnakujundusega seotud tegevusel on sama konkurentsivastane eesmärk, mis seisneb ühelt poolt hindade hoidmises konkurentsiülesel tasemel, vähendades nii nende hulgimüügiettevõtjate konkureerimisvõimet, kes ei ole FEG liikmed, aga üritavad elektritoodete turul Madalmaades tegutseda ja nii FEG liikmetega konkureerida, ning teiselt poolt osaliselt nende hinnapoliitika koordineerimises.

181 Nagu märkis kohtujurist oma ettepaneku punktis 61, tuleneb sellest järeldusest samuti, et kummalgi rikkumisel eraldi, s.o ainuõigusi andval kollektiivsel süsteemil ja hindade valdkonnas kooskõlastatud tegevusel, oli see üks eesmärk.

182 Vaidlustatud kohtuotsuse punktist 406, kui seda lugeda Esimese Astme Kohtu poolt nimetatud punktis 342 esitatut arvestades, ei tulene seega, et selles kohtuotsuses oleks rikutud õigusnormi või selles esineks põhjendamisvigu.

183 Lisaks tuleb märkida, et EÜ artikli 81 lõike 1 kohaldamisel ei ole vaja arvestada kokkuleppe täpset mõju juhul, kui on ilmne, et selle kokkuleppe eesmärgiks on takistada, piirata või kahjustada konkurentsi ühisturu piires (vt eespool viidatud kohtuotsus Aalborg Portland jt *vs.* komisjon, punkt 261).

184 Olles tuvastanud hinnakujundusega seotud tegevuste konkurentsivastase eesmärgi, ei pidanud Esimese Astme Kohus seega asuma kontrollima nende tegevuste konkreetset mõju turule.

185 Eespool esitatust tuleneb, et neljanda väite teine osa tuleb põhjendamatuse tõttu tagasi lükata.

Neljanda väite kolmas osa: nende rikkumiste kestus, mille eest vastutab TU

— Poolte argumendid

186 TU märgib, et kui neljanda väite esimese ja teise osaga nõustutakse, tuleb sellest tulenevalt vaidlusaluse otsuse artiklis 3 näidatud rikkumise kestust oluliselt vähendada.

187 Komisjon viitab oma argumentidele, mis seonduvad neljanda väite nimetatud osadega ja asub seisukohale, et tema arvates tuleb väite kolmas osa ja väide tervikuna tagasi lükata vastuvõetamatuse tõttu või vähemalt põhjendamatuse tõttu.

— Euroopa Kohtu hinnang

188 Kuna neljanda väite esimene ja teine osa on tagasi lükatud, siis järelkult ei saa ka selle väite kolmanda osaga nõustuda.

Viies väide: trahvisumma vähendamise taotlus

189 TU arvates on Esimese Astme Kohus rikkunud õigusnormi seeläbi, et komisjoni poolt rikkumise kestuse valesti arvutamisele ja mõistliku menetlustähtaja põhimõtte rikkumisele vaatamata ei nõustunud ta trahvisumma täiendava vähendamisega või vähemalt seeläbi, et ta vaidlustatud kohtuotsuses seda piisavalt ei põhjendanud. See väide koosneb kolmest osast.

Viienda väite esimene osa: trahvisumma vähendamine TU-le süüks arvatud rikkumiste kestuse väidetavalt vale kindlakstegemise tõttu

— Poolte argumendid

190 TU väidab, et määruse nr 17 artikli 15 alusel peab ettevõtjale EÜ artikli 81 lõikes 1 sätestatud rikkumise eest trahvisumma suuruse määramisel komisjoni poolt arvestama rikkumise raskusastet ja kestust. TU leiab, et komisjoni teadaandes suunised määruse nr 17 artikli 15 lõike 2 ja ESTÜ asutamislepingu artikli 65 lõike 5 kohaselt määratavate trahvide arvutamise meetodi kohta, mis on avaldatud EÜT-s 14. jaanuaril 1998 (EÜT 1998, C 9, lk 3; ELT eriväljaanne 08/01, lk 171), sisaldub võimalus vähendada trahvi põhisummat, kui ilmnevad kergendavad asjaolud.

191 TU on seisukohal, et komisjon ja Esimese Astme Kohus ei ole trahvisummat määrates arvestanud neid eeskirju ja sellega on nad rikkunud ühenduse õigust või vähemalt rikkunud põhjendamiskohustust ja proportsionaalsuse põhimõtet selle summa määramisel. Nimelt on komisjon võtnud trahvi määramisel arvesse rikkumise vale kestust ja Esimese Astme Kohus ei ole piisavalt põhjendanud oma keeldumist seda summat täiendavalt vähendada.

192 TU leiab, et neid rikkumisi, mida talle ette heidetakse, ei saa pidada üheks jätkuvaks rikkumiseks; ei ole võimalik väita, et see rikkumine, mille alusel talle trahvid määrati, kestis kaheksa aastat. Erinevalt sellest, mida Euroopa Kohus otsustas eespool viidatud kohtuotsuse Aalborg Portland jt *vs.* komisjon punktis 258, ei ole käesoleval juhul tegemist „ühise plaaniga".

193 Komisjon toob esiteks välja, et viies väide on ilmselgelt vastuvõetamatu. Esimese Astme Kohus on vaidlustatud kohtuotsuse punktides 436–438 sedastanud, et käesoleva kohtuasja erilisi asjaolusid arvesse võttes ei ole trahvisumma uus vähendamine õigustatud. Euroopa Kohtu väljakujunenud kohtupraktika kohaselt (eespool viidatud kohtuotsus Limburgse Vinyl Maatschappij jt *vs.* komisjon, punkt 614) ei ole Euroopa Kohtu pädevuses asendada Esimese Astme Kohtu hinnang trahvisumma osas enda hinnanguga.

194 Teise võimalusena viitab komisjon „ühise plaani" osas, mille olemasolu TU vaidlustab, vaidlustatud kohtuotsuse punktile 342, milles Esimese Astme Kohus on tõdenud, et neil kahel rikkumisel oli sama konkurentsivastane eesmärk.

195 Komisjon võtab seisukoha, et viienda väite esimene osa on ilmselgelt põhjendamata.

— Euroopa Kohtu hinnang

196 Tuleb meenutada, et Esimese Astme Kohus on ainsana pädev kontrollima, kuidas komisjon on igal üksikjuhtumil hinnanud õigusvastase käitumise raskust. Apellatsioonkaebuse raames on Euroopa Kohtu kontrolli esemeks kontrollida ühelt poolt, kas Esimese Astme Kohus võttis õiguslikult korrektselt arvesse kõiki olulisi tegureid EÜ artikli 81 ja määruse nr 17 artikli 15 alusel kindlaks tehtud käitumise raskuse hindamiseks, ning teiselt poolt, kas Esimese Astme Kohus vastas õiguslikult ammendavalt kõigile hageja argumentidele trahvi tühistamise või vähendamise kohta (vt eelkõige eespool viidatud kohtuotsus Baustahlgewebe *vs.* komisjon, punkt 128).

197 Käesoleval juhul on selge, et TU ei ole esitanud mitte ühtegi tõendit, millega saaks tõendada, et Esimese Astme Kohus ei ole õiguslikult korrektselt arvestanud kõiki olulisi tegureid EÜ artikli 81 ja määruse nr 17 artikli 15 alusel kindlaks tehtud käitumise raskuse hindamisel. Asjaomane ettevõtja ei väida ka, et Esimese Astme Kohus ei ole õiguslikult ammendavalt vastanud kõikidele tema esitatud trahvi tühistamisele või vähendamisele suunatud argumentidele.

198 Lisaks on selge, et viienda väite esimene osa on otseselt seotud TU argumentidega, mis ta esitas oma neljanda väite toetuseks, mille kohaselt Esimese Astme Kohus on rikkunud õigusnormi sedastades, et komisjoni esitatud tõendid vaidlusaluses otsuses märgitud rikkumiste kestuse osas on veenvad. Kuna need väited on tagasi lükatud neljanda väite uurimise käigus, tuleb järelikult viienda väite esimene osa tagasi lükata.

Viienda väite teine osa: trahvisumma vähendamine haldusmenetluse ülemäärase kestuse tõttu

— Poolte argumendid

199 TU on seisukohal, et Esimese Astme Kohus on rikkunud õigusnormi talle määratud rahatrahvi suurust kinnitades või vähemalt on vaidlustatud kohtuotsust selles osas ebapiisavalt põhjendanud, kuigi oleks pidanud seda trahvisummat haldusmenetluse ülemäärase kestuse tõttu vähendama.

200 TU heidab Esimese Astme Kohtule ette, et kuigi see otsustas vaidlustatud kohtuotsuse punktides 77 ja 85, et komisjon vastutas mõistliku menetlustähtaja põhimõtte rikkumise eest, kinnitas ta siiski nimetatud kohtuotsuse punktis 438, et FEG ja TU „ei ole esitanud mingeid asjaolusid, mis õigustaksid seda, et Esimese Astme Kohus oma täieliku pädevuse raames trahvisummat täiendavalt vähendaks". Sellist hinnangut on ebaselgelt põhjendatud.

201 Komisjon leiab, et vaidlustatud kohtuotsus on põhjendatud selgelt ja asjakohaselt haldusmenetluse kestuse ja TU-le määratud trahvi täiendava vähendamise seoste osas. Ühelt poolt märgib komisjon, et Esimese Astme Kohus on asjaomase kohtuotsuse punktides 87–93 sedastanud, et mõistliku menetlustähtaja ületamine

ei ole TU kaitseõigust kahjustanud. Teiselt poolt uuris Esimese Astme Kohus, kas selle kohtuasja eritingimused õigustavad trahvisumma täiendavat vähendamist ja järeldas selles osas, nagu tuleneb sama kohtuotsuse punktist 438, et TU ei ole esitanud sellise vähendamise õigustamiseks mitte ühtegi tõendit.

— Euroopa Kohtu hinnang

202 Nagu nähtub vaidlusaluse otsuse põhjenduste punktidest 152 ja 153, mida tsiteeritakse käesoleva kohtuotsuse punktis 9, on komisjon trahvisummasid vähendades juba arvestanud temale süüks arvatava haldusmenetluse ülemäärase kestusega.

203 Vaidlustatud kohtuotsuse punktis 438 sedastas Esimese Astme Kohus, et „komisjon on omal algatusel vähendanud trahvisummat. Selline vähendamine kuulub komisjoni pädevusse. Hagejad ei ole esitanud ühtegi tõendit, mis õigustaks seda, et Esimese Astme Kohus oma täieliku pädevuse raames trahvisummat täiendavalt vähendaks. Järelikult ei saa hagejate taotlust selles osas rahuldada".

204 Selle sedastusega ei ole rikutud õigusnormi.

205 Lisaks on viienda väite käsitletav osa otseselt seotud TU poolt tema esimese väite toetuseks esitatud argumentidega, mille kohaselt on Esimese Astme Kohus rikkunud õigusnormi sedastades, et mõistliku menetlustähtaja ületamine ei õigusta vaidlusaluse otsuse tühistamist. Kuna mõistliku menetlustähtaja kohta esitatud väitega ei nõustutud, nagu tuleneb esiteks vaidlustatud kohtuotsuse tühistamata osast ja teiseks Euroopa Kohtu hinnangust, milles ta võttis seisukoha selle väite kohta, tuleb viienda väite see osa tagasi lükata.

Viienda väite kolmas osa: trahvisumma määramine, arvestades TU osalemist vaidlusaluses otsuses märgitud rikkumistes

— Poolte argumendid

206 TU toob esile, et Esimese Astme Kohus ei ole TU-le määratud trahvisumma suurust kinnitades piisavalt põhjendanud oma otsustust, mille kohaselt see summa on FEG-le määratud trahvi arvestades õiglane (vaidlustatud kohtuotsuse punktid 431–433).

207 Komisjon viitab selles osas vaidlustatud kohtuotsuse punktidele 416–438, milles Esimese Astme Kohus hindas kõiki trahvisumma vähendamisega seotud argumente ja lükkas need põhjendatult tagasi.

208 Komisjon leiab lõpuks, et viienda väite kolmas osa on vastuvõetamatu ja igal juhul põhjendamata, mis kehtib ka selle väite kohta tervikuna.

209 CEF toob samuti esile, et viies väide on vastuvõetamatu, kuna käesoleval juhul on tegemist Esimese Astme Kohtu poolt faktiliste asjaolude tuvastamisega, mida ei saa läbi vaadata käesoleva apellatsioonkaebuse raames.

— Euroopa Kohtu hinnang

210 Trahvisumma väidetava ebaproportsionaalse suuruse osas tuleb öelda, et Euroopa Kohus ei saa apellatsioonkaebuse raames õigusküsimusi käsitledes asendada Esimese Astme Kohtu hinnangut oma hinnanguga õigluse põhjendustel, kui Esimese Astme Kohus andis oma hinnangu täieliku pädevuse raames ühenduse õiguse rikkumise eest ettevõtjatele määratud trahvisummade üle otsustades (17. juuli 1997. aasta otsus kohtuasjas C-219/05 P: Ferriere Nord *vs.* komisjon, EKL 1997, lk I-4411, punkt 31 ja eespool viidatud kohtuotsus Baustahlgewebe *vs.* komisjon, punkt 129).

211 Seega tuleb viienda väite see osa tunnistada vastuvõetamatuks osas, milles taotletakse komisjoni poolt määratud trahvisumma üldist uuesti läbivaatamist (eespool viidatud kohtuotsus Baustahlgewebe *vs.* komisjon, punkt 129).

212 Lisaks selgitab viienda väite selle osa hoolikas lugemine, et see tugineb TU poolt tema kolmanda väite toetuseks esitatud argumentidele, mille kohaselt Esimese Astme Kohus on rikkunud õigusnormi sedastades, et komisjon võis pidada seda ettevõtjat isiklikult vastutavaks vaidlusaluse otsuse artiklites 1 ja 2 märgitud rikkumistes. Kuna kolmas väide on tagasi lükatud, siis tuleb ka viienda väite kolmas osa põhjendamatuse tõttu tagasi lükata.

213 Viienda väite kohta sedastatust tulenevalt tuleb see väide tervikuna tagasi lükata osaliselt vastuvõetamatuse tõttu ja osaliselt põhjendamatuse tõttu.

Kohtukulud

214 Kodukorra artikli 122 esimene lõik sätestab, et kui apellatsioonkaebus on põhjendamatu või kui see on põhjendatud ja Euroopa Kohus teeb ise kohtuasjas lõpliku otsuse, otsustab ta kohtukulude jaotuse. Vastavalt nimetatud kodukorra artikli 69 lõikele 2, mida sama kodukorra artikli 118 alusel kohaldatakse apellatsioonkaebuste suhtes, on kohtuvaidluse kaotanud pool kohustatud hüvitama kohtukulud, kui vastaspool on seda nõudnud. Kuna TU väited olid edutud, välja arvatud mõistliku menetlustähtaja põhimõtte rikkumisel põhinev väide, mille Euroopa Kohus siiski tagasi lükkab, tuleb käesoleva kohtumenetluse kohtukulud välja mõista TU-lt. Vaidlustatud kohtuotsuse tegemiseni viinud Esimese Astme Kohtu menetluse kohtukulude osas tuleb otsustada, et vaidlustatud kohtuotsuse osalisest tühistamisest hoolimata tuleb need vastavalt nimetatud kohtuotsuse resolutiivosa punktis 3 määratletud tingimustele välja mõista TU-lt.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (esimene koda) otsustab:

1. **Tühistada Euroopa Ühenduste Esimese Astme Kohtu 16. detsembri 2003. aasta otsus liidetud kohtuasjades T-5/00 ja T-6/00: Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied ja Technische Unie *vs.* komisjon ainult osas, milles Esimese Astme Kohus jättis mõistliku menetlustähtaja rikkumisel põhineva väite uurimisel kontrollimata, kas kogu haldusmenetluse — sealhulgas vastuväiteteatisele eelnenud etapi — ülemäärane kestus, mille eest võib vastutavaks pidada Euroopa Ühenduste Komisjoni, võis mõjutada Technische Unie BV hilisemaid kaitsevõimalusi.**

2. **Jätta apellatsioonkaebus ülejäänud osas rahuldamata.**

3. **Jätta Technische Unie BV Esimese Astme Kohtule esitatud hagi osas, milles see tugineb osaliselt väitele, mis põhineb mõistliku menetlustähtaja põhimõtte rikkumisel, rahuldamata.**

4. **Mõista käesoleva kohtumenetluse kohtukulud välja Technische Unie BV-lt. Mõista 16. detsembri 2003. aasta otsuse liidetud kohtuasjades T-5/00 ja T-6/00: Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied ja Technische Unie *vs.* komisjon tegemiseni viinud Esimese Astme Kohtu menetluse kohtukulud vastavalt nimetatud kohtuotsuse resolutiivosa punktis 3 määratletud tingimustele välja Technische Unie BV-lt.**

Allkirjad